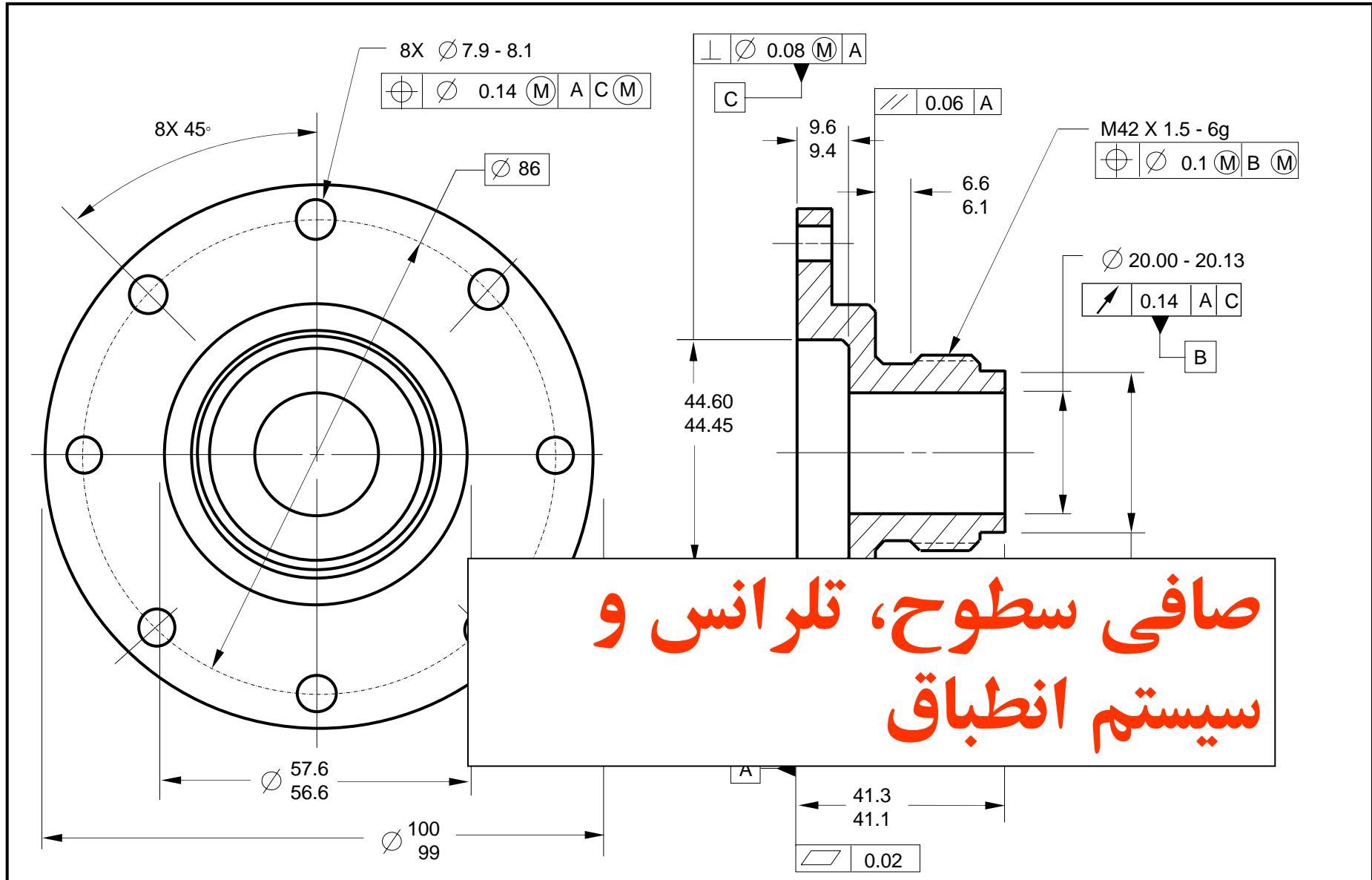

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

صافی سطوح، تلرانس و سیستم انطباق

سرفصل مطالب

علایم کیفیت سطوح

تفرانس های ابعادی

سیستم انطباق

تفرانس های هندسی

علايم کیفیت سطوح

علایم کیفیت سطوح

علایم کیفیت سطوح را می توان به دو دسته علایم قدیمی و علایم جدید تقسیم بندی نمود. در علایم گذاری قدیمی برای بیان نمودن کیفیت سطوح از مثلث هایی استفاده می شود که بر روی سطح قطعه مورد نظر قرار می گیرد. باید توجه داشت که این نحوه نمایش در حال حاضر نیز استفاده می شود.

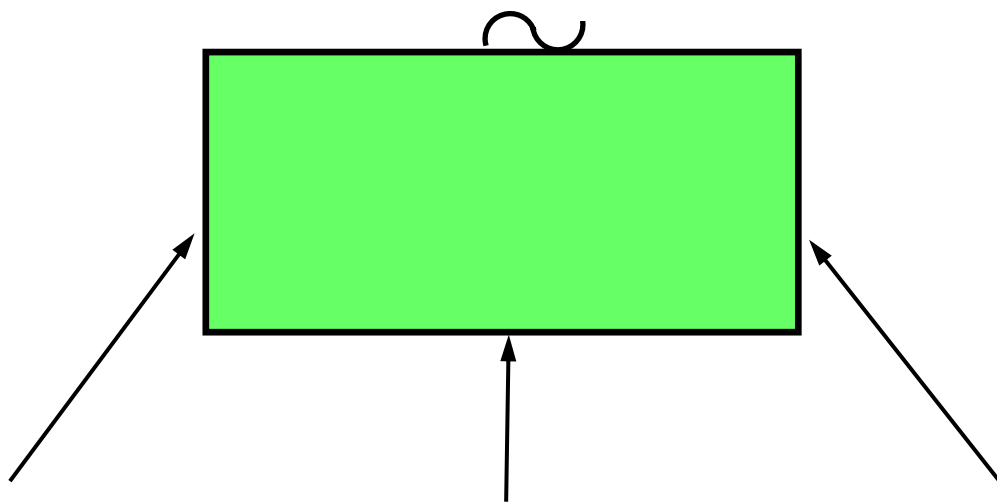

علایم کیفیت سطوح: روش قدیمی

فرآیندی مکانیکی که بر روی قطعات انجام می شود به دو نوع کلی تقسیم بندی می شود:

۱- فرآیندهای مکانیکی بدون براده: مانند ریخته گری، آهنگری. برای قطعاتی به این روش ها تولید می شوند هیچ علامتی در نقشه گذارده نمی شود، در صورت نیاز برای به سطوحی صاف در این قطعات از علامت \sim استفاده می شود.

مثال:

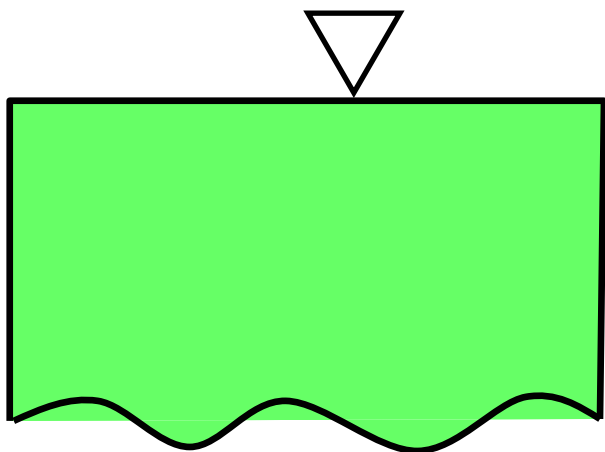
سطوحی که بر روی آن هیچ فرآیند مکانیکی صورت نمی گیرد.

علایم کیفیت سطوح: روش قدیمی

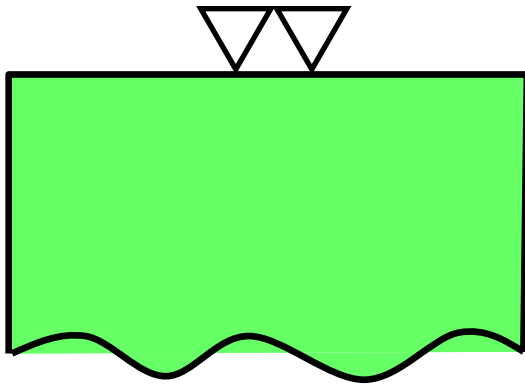
۲- فرآیندی مکانیکی با براده‌برداری، در این فرآیندها سطوح قطعه به کمک ماشینهای ابزار براده‌برداری می‌شوند. این سطوح دارای صافیهای مختلف هستند:

الف- سطوح خشن: سطوحی هستند که پس از براده‌برداری خطوط براده‌برداری با دست حس شده و با چشم غیر مسلح قابل رویت است (گودی خطوط از ۲۵ تا ۱۶۰ میکرون) (یک میکرون = یک هزارم میلیمتر).

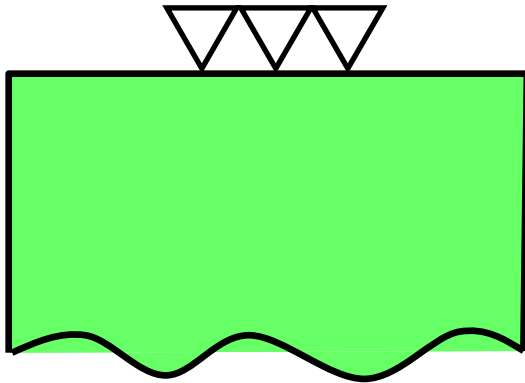

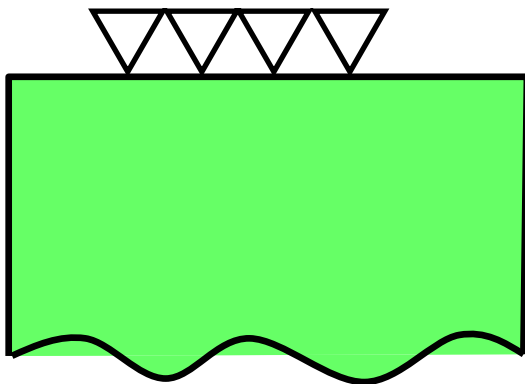
علایم کیفیت سطوح: روش قدیمی

ب- سطوح صاف: سطوحی هستند که پس از براده برداری خطوط آنها با چشم غیر مسلح کمی قابل رویت است (گودی خطوط از ۱۰ تا ۴۰ میکرون).

ج- سطوح خیلی صاف: سطوحی هستند که پس از براده برداری خطوط آنها با چشم غیر مسلح قابل رویت نیست (گودی خطوط از ۲ تا ۱۶ میکرون).

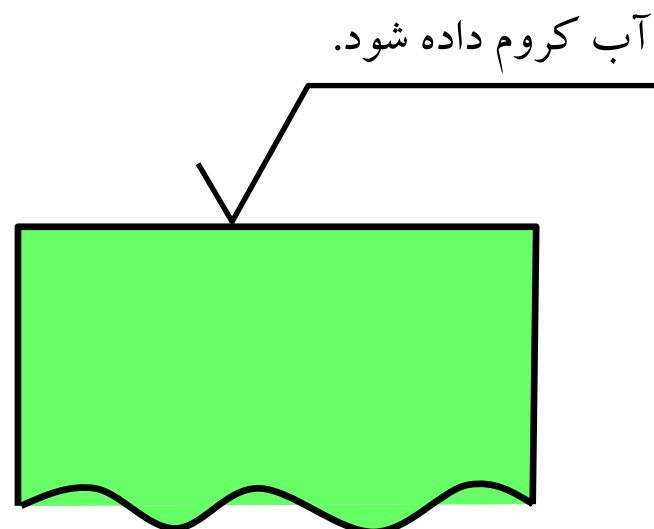
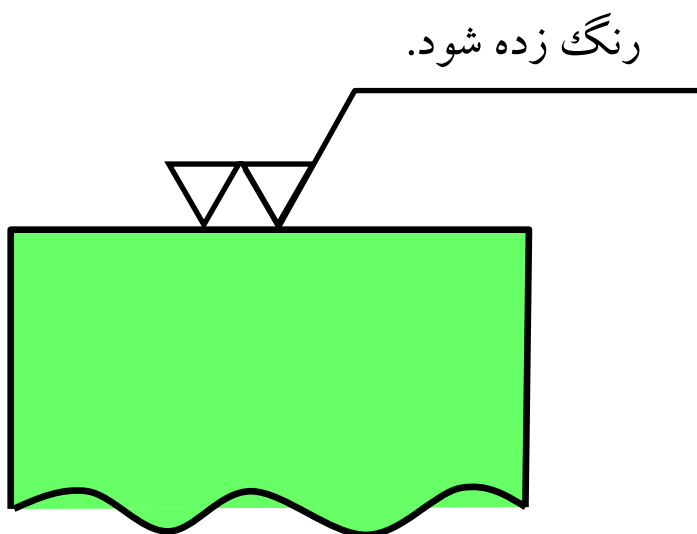

د- سطوح فوق العاده صاف: سطوحی هستند که براده برداری توسط ماشین های مخصوص انجام می شود (گودی خطوط از چهاردهم تا یک میکرون).

علایم کیفیت سطوح: روش قدیمی

در این روش برای انجام بعضی از فرآیندها بر روی قطعه از نماد زیر استفاده می شود.

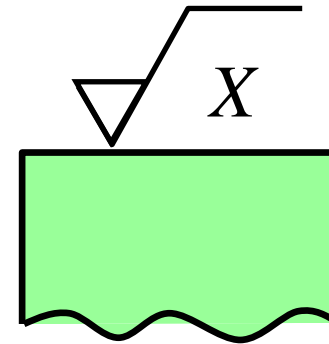
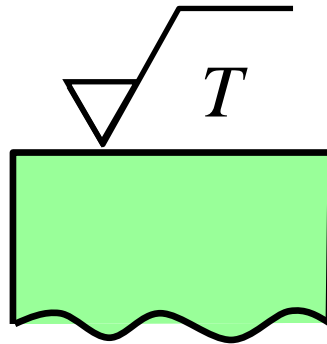
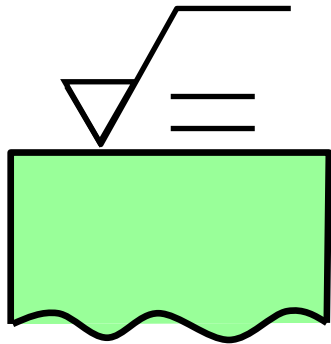
علايم کیفیت سطوح: روش جديد

در اين روش زبری سطح با علامت Ra نشان داده می شود. Ra طبق تعريف عبارت است از متوسط عمق شیارها و ارتفاع بلندیها که واحد آن میکرون (یک هزارم میلیمتر) و یا میکرون اینچ است.

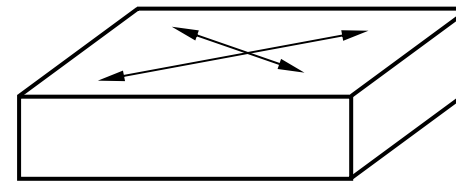
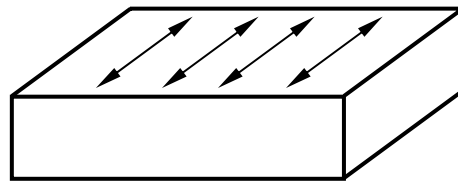
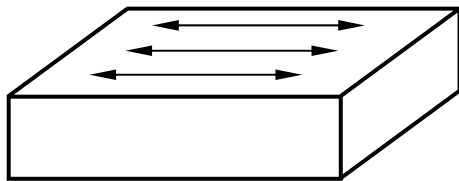
0.05	0.2	0.8	3.2	12.5	50
بی اندازه صاف	خیلی خیلی صاف	بسیار صاف	صاف	خشن	خیلی خشن

سیستم اندازه گیری کیفیت سطوح

علامت

مفهوم

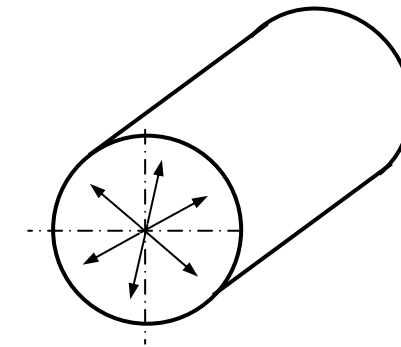
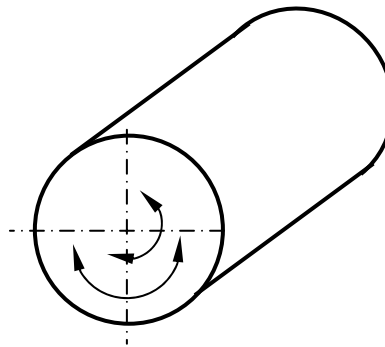
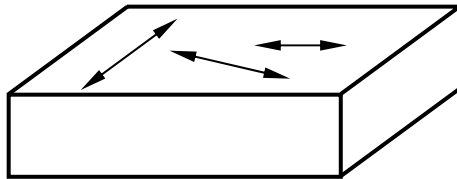
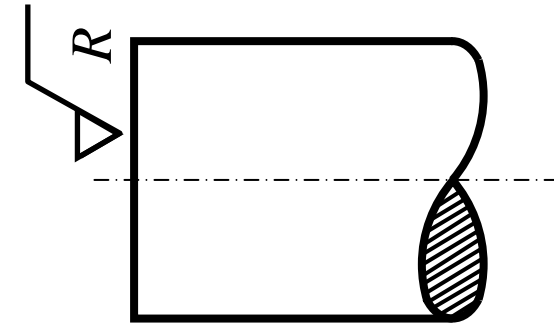
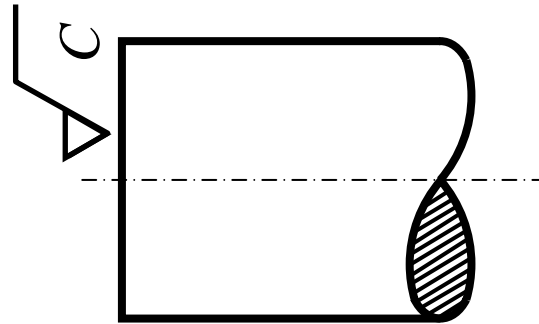
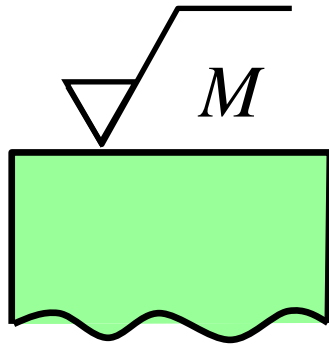
آزمایش به موازات این سطح انجام می شود.

آزمایش عمود بر این سطح انجام می شود.

آزمایش در جهت قطر انجام می شود.

سیستم اندازه گیری کیفیت سطوح

آزمایش در همه جهات
سطح انجام می شود.

آزمایش در جهات دایره های
هم مرکز انجام می شود.

آزمایش در جهت شعاع دایره
مقطع انجام می شود.

علایم بیان کننده کیفیت سطوح: روش جدید

کیفیت سطوح با توجه به فرآیند مکانیکی که بر روی قطعه انجام می گیرد تعیین می شود. مقدار مقدار Ra (ناصافی) بر حسب میکرون (یک هزارم میلیمتر) برای تعدادی از فرآیندهای ساخت عبارت است از:

■ برش با ااره و یا شعله ، آهنگری ۱۲۵-۲۰۰۰

■ ریخته گری ۳۰-۲۰۰۰

■ مته کاری ۶۰-۵۰۰

■ ریخته گری با پرس ۲۰-۱۲۰

■ نورد (سرد) ۲۰-۱۲۰

■ کشیدن ۲۰-۱۲۰

علایم بیان کننده کیفیت سطوح: روش جدید

کیفیت سطوح با توجه به فرآیند مکانیکی که بر روی قطعه انجام می گیرد تعیین می شود. مقدار مقدار Ra (ناصافی) بر حسب میکرون (یک هزارم میلیمتر) برای تعدادی از فرآیندهای ساخت عبارت است از:

صفحه تراشی ۲۵۰-۱۰۰۰

فرزکاری ۳۰-۵۰۰

تراشکاری ۱۵-۱۰۰۰

سنگ سمباده ۲-۱۲۰

صیقلی کردن (چرم و الکترولیتیک) ۲-۸

پرداخت عالی (پودر روغن) ۱-۶

تلرانس ها

برای تولید قطعات، در صنعت از روش‌های گوناگون ساخت استفاده می‌شود. هر روش ساخت دارای دقت خاصی است. از این رو اندازه‌های داده شده برای قطعه همواره با مقداری انحراف از اندازه حقیقی ساخته می‌شود. به همین دلیل در صنعت، هرگز نمی‌توان قطعه‌ای را تولید نمود که با دقت مطلق تولید شده باشد بلکه تنها اندازه‌ها را می‌توان به اندازه واقعی نزدیک نمود.

بدیهی است هرچه دقت تولید را بالا رود هزینه تولید افزایش می‌یابد و باید از ماشین‌ها و ابزار دقیق‌تر و کارگر ماهرتر سود جست. از این رو در طراحی، پارامتری جدید به نام تolerانس ابعادی وارد می‌شود.

تعاریف

- اندازه مبنا (اسمی): اندازه‌ای است که در طراحی برای قطعه به دست می‌آید.
- اندازه واقعی (در عمل): اندازه‌ای است که به وسیله ابزار اندازه‌گیری به دست می‌آید.
- حد بالایی: حداکثر اضافه اندازه که در ساخت مجاز است.
- حد پایینی: حداکثر کاهش اندازه که در ساخت مجاز است.
- بزرگترین اندازه: از افزودن حد بالا به اندازه اسمی به دست می‌آید.
- کوچکترین اندازه: با تفاضل حد پایین از اندازه اسمی به دست می‌آید.

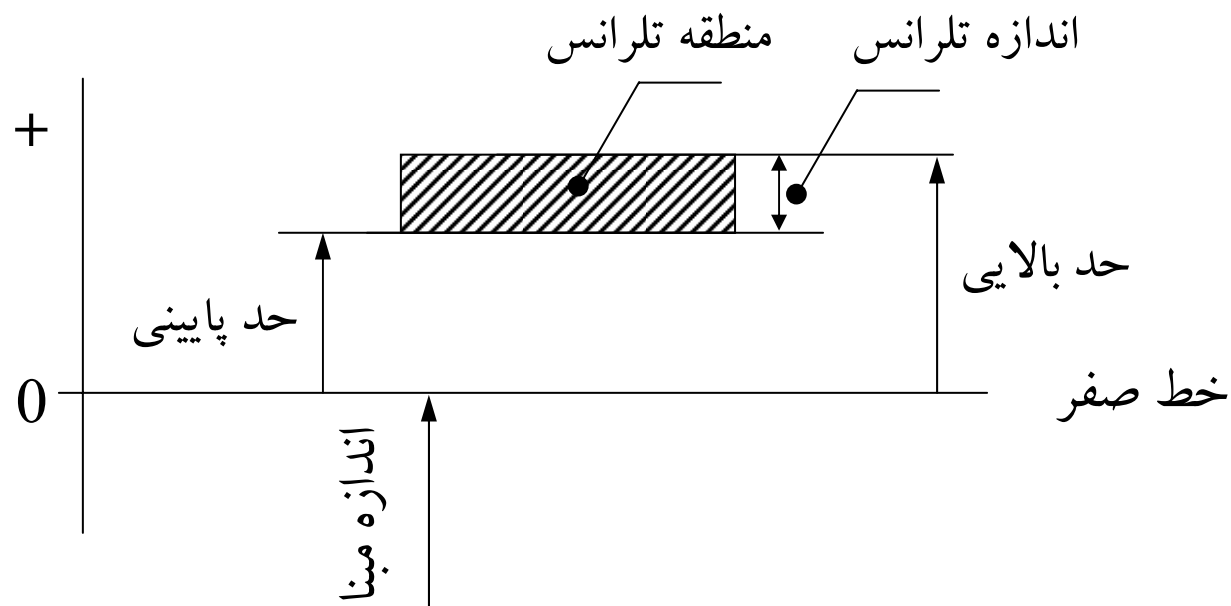

تولرانس

تولرانس: اختلاف بزرگترین اندازه و کوچکترین اندازه و یا مجموع حد بالایی و حد پایینی است.

کوچکترین اندازه - بزرگترین اندازه = تولرانس

حد پایینی + حد بالایی = تولرانس

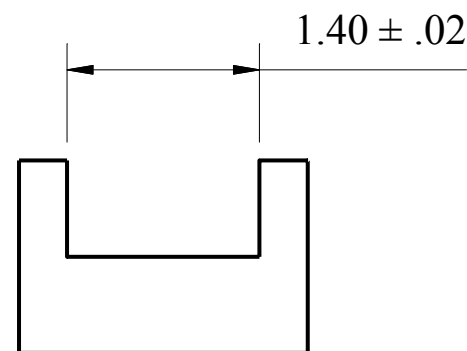
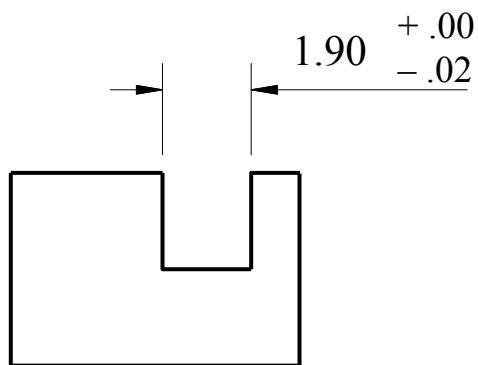

نمایش تلرانس ها

برای نمایش تلرانس ها در مقابل اندازه اسمی دو عدد نوشته می شود. عدد بالایی بیانگر حد بالا و عدد پایینی بیانگر حد پایین است. در صورتی که حدود بالا و پایین با هم برابر باشند، همراه با عدد بیان کننده حد بالا و پایین علامت مثبت و منفی هر دو با هم در پشت این عدد نوشته می شود.

مثال:

سیستم انطباق

هنگامی که دو قطعه در داخل یکدیگر قرار می‌گیرند، سطوح آن دو قطعه مجاور هم قرار گرفته و بر هم منطبق می‌شوند. در این صورت نوعی انطباق حاصل شده است.

در سیستم انطباق برای بیان نمودن مفهوم جسم داخل شونده و قطعه‌ای که جسم داخل آن می‌شود، از دو مفهوم سوراخ و میله استفاده می‌شود.

انطباق، به نحوه درگیری میله و سوراخ گفته می‌شود. انطباق می‌تواند لق، تداخلی و فیما بین باشد.

سیستم انطباق

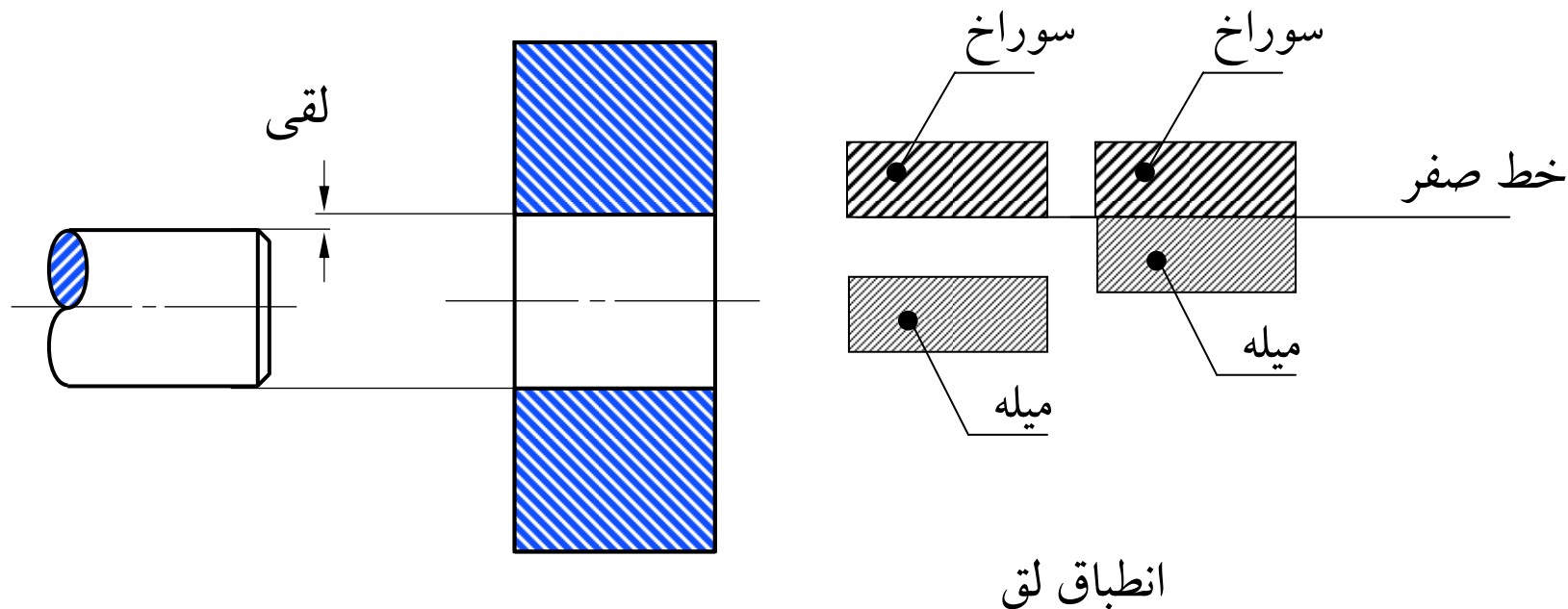
میله: هر قطعه‌ای که در یک انطباق وارد قطعه دیگر می‌شود اصطلاحاً میله نامیده می‌شود. مانند قطعه‌ای T شکل که در یک شیار جا می‌خورد و یا مانند یک محور که درون یاتاقان قرار می‌گیرد.

سوراخ: هر قطعه‌ای که در یک انطباق قطعه‌ای دیگر در آن داخل می‌شود، اصطلاحاً سوراخ نامیده می‌شود.

سیستم انطباق

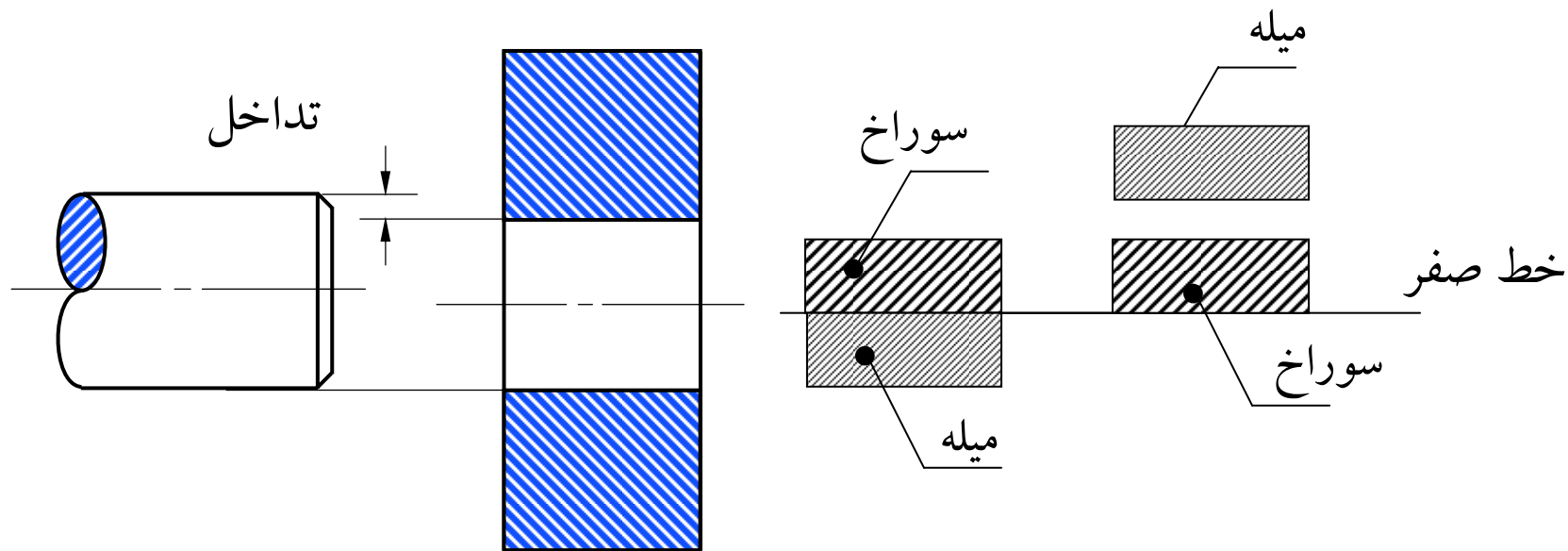
لقی: مقدار مثبت اختلاف بین اندازه‌های سوراخ و شافت قبل از سوار کردن به شرطی که قطر میله کوچکتر از قطر سوراخ باشد.

سیستم انطباق

تداخل: اختلاف منفی بین اندازه‌های سوراخ و میله قبل از سوار کردن وقتی که قطر میله بزرگتر از قطر سوراخ باشد.

انطباق تداخلی

سیستم انطباق

- تفرانس استاندارد (IT): در سیستم ایزو، هر تفرانسی با عبارت (IT) شروع می‌شود.
- درجه تفرانس استاندارد: در سیستم ایزو، هر تفرانس مشخص مثل (IT7) برای هر دسته از اندازه‌های مبنا، دارای دقت مشابهی است.
- منطقه تفرانس: در نمایش هندسی، ناحیه محصور بین دو خط اندازه حد بالا و حد پایین خواهد بود.
- کلاس تفرانس: برای ترکیب انحراف پایه و درجه تفرانس به کار می‌رود. مثل D13، h9،
- خط صفر: خط صفر در نمایش گرافیکی سیستم انطباق، خط مستقیمی است که مبنای اندازه مبنا بوده و تفرانسیها نسبت به آن سنجیده می‌شود.

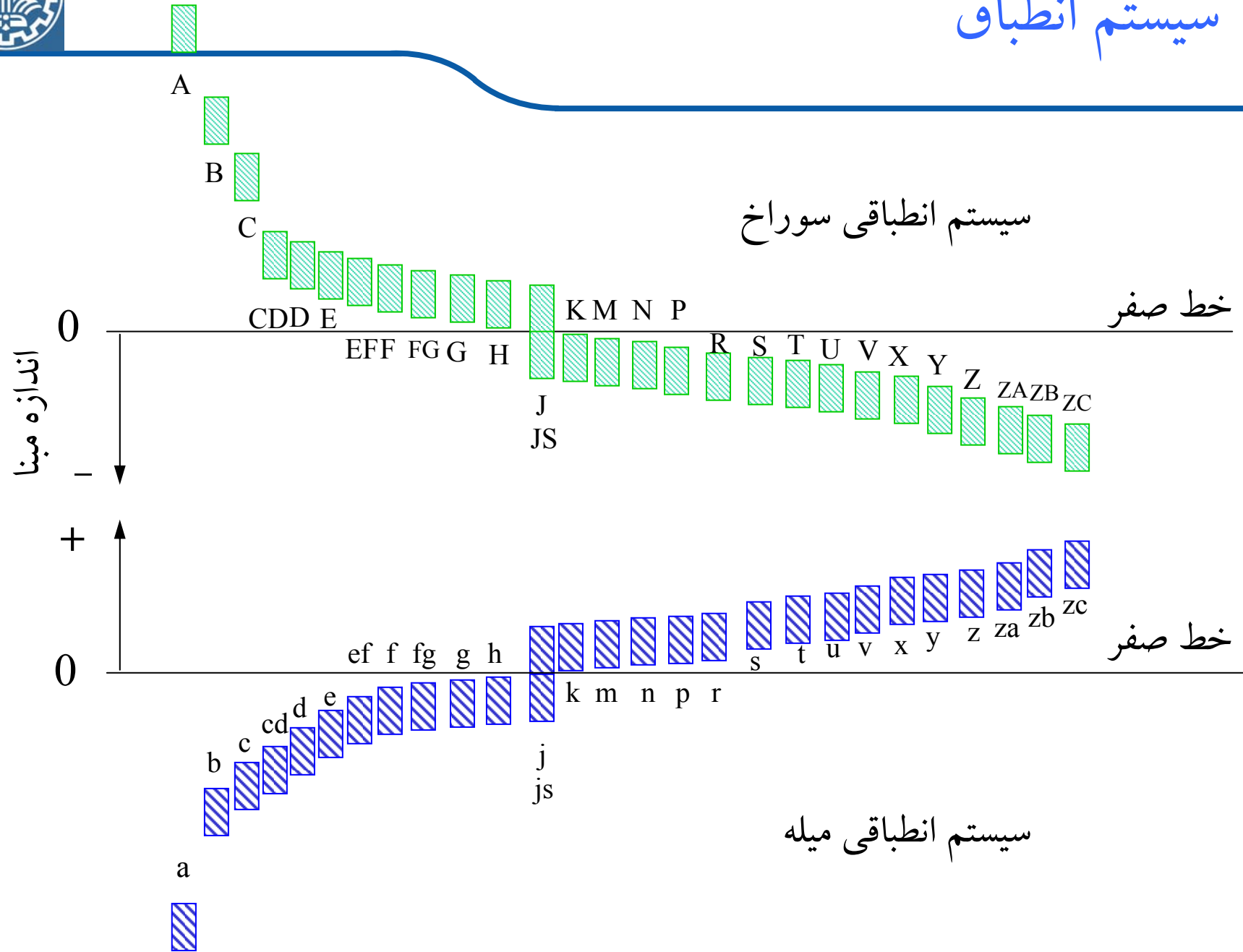

سیستم انطباق

استاندارد ISO تعداد ۲۸ مرحله برای میدان تلرانس در نظر گرفته است. این ۲۸ مرحله که هر یک با یکی از حروف لاتین نشان داده می‌شوند برای میله و سوراخ به صورت زیر است:

سیستم انطباق

سیستم انطباق

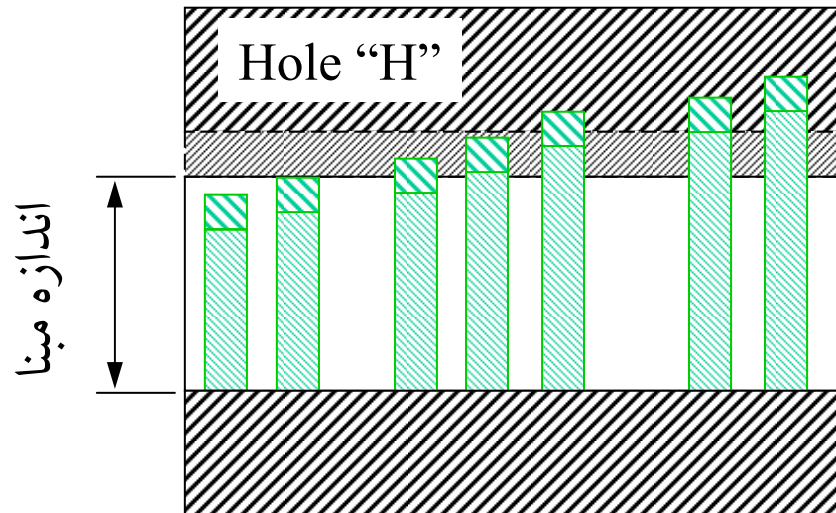
سوراخی با تفرانسی ثابت، مثلا H7، در نظر بگیریید. برای ورود میله‌ای در این سوراخ، ۲۸ حالت مختلف وجود دارد. در بعضی از این حالات میله به راحتی در داخل سوراخ وارد می‌شود. در برخی از آنها میله در داخل سوراخ لقی دارد و در برخی دیگر باید میله را با فشار وارد سوراخ نمود.

همچنین می‌توان میله‌ای با تفرانسی ثابت در نظر گرفت و تفرانس سوراخها را مطابق شکل تغییر دهیم. این دو روش تحت عنوان سیستم سوراخ مبنا و سیستم میله مبنا شناخته می‌شود.

سیستم انطباق

سیستم سوراخ مبنا: سیستم انطباقی که در آن لقی و یا تداخل لازم، به وسیله ترکیب حاصل از کلاسهای مختلف تلرانس میله‌ها با یک کلاس تلرانس سوراخ ثابت ایجاد می‌شود.

سیستم سوراخ مبنا

سیستم انطباق

سیستم سوراخ مبنا:

در سیستم سوراخ مبنا، قطر سوراخ در حالت مبنا ثابت می ماند و با تغییر موقعیت تیرانس میله نسبت به خط صفر حالات مختلفی از انطباق به دست می آید. در سیستم سوراخ مبنا ابتدا سوراخی با تیرانس معین ساخته می شود و سپس با تغییر تیرانس میله حالت های مختلف انطباق بدست می آید. در سیستم سوراخ مبنا موقعیت H برای سوراخ در نظر گرفته می شود. البته باید توجه داشت که حرف H تنها بیانگر موقعیت تیرانس نسبت به خط صفر است و میزان تیرانس با عددی که در کنار آن می آید بیان می شود. به عنوان مثال H7 برای سوراخی به قطر 15 میلیمتر بیانگر تیرانسی به صورت 15^{+18} است.

سیستم انطباق

استاندارد ایزو برای بیان کردن مقدار تفرانسها در انطباقات مختلف از جداولی استفاده می کند. در جداولی که برای سیستم ثبوت سوراخ طراحی شده است ستونهایی وجود دارد که مقادیر حد بالا و حد پایین را برای تفرانسهای مختلف H به ازای قطرهای مختلف بیان می کند. با مقایسه تفرانس سوراخ و میله حالت انطباق را می توان تشخیص داد.

سیستم انطباق

Nominal Dimension		Tolerance Zone in mm (Internal Measurements)					
over	to	H7	H8	H9	H11	H13	H14
0	1	+0.010 0	+0.014 0	+0.025 0	+0.060 0	+0.14 0	
1	3	+0.010 0	+0.014 0	+0.025 0	+0.060 0	+0.14 0	+0.25 0
3	6	+0.012 0	+0.018 0	+0.030 0	+0.075 0	+0.18 0	+0.30 0
6	10	+0.015 0	+0.022 0	+0.036 0	+0.090 0	+0.22 0	+0.36 0
10	18	+0.018 0	+0.027 0	+0.043 0	+0.110 0	+0.27 0	+0.43 0
18	30	+0.021 0	+0.033 0	+0.052 0	+0.130 0	+0.33 0	+0.52 0
30	50					+0.39 0	+0.62 0
50	80					+0.46 0	+0.74 0
80	120					+0.54 0	+0.87 0

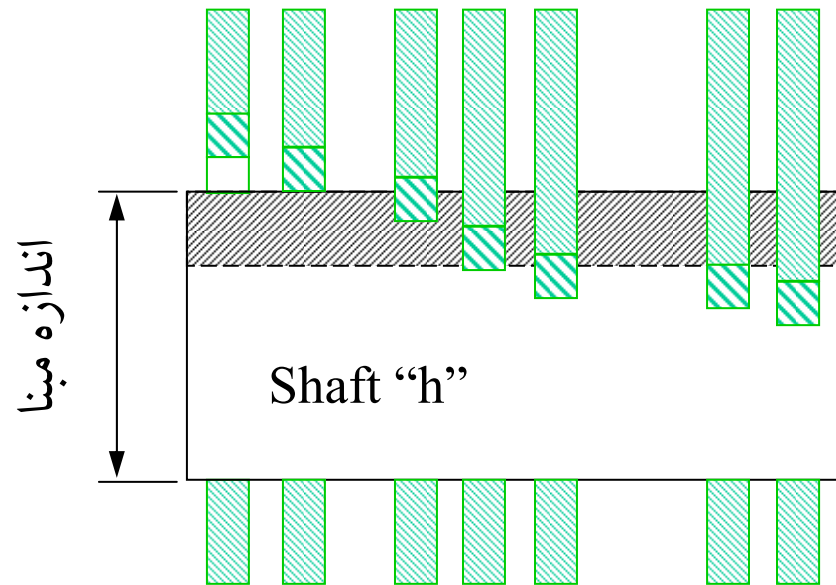
سیستم انطباق

در صنعت همواره به این صورت نخواهد بود که ابتدا سوراخ و سپس میله طراحی شود. بلکه گاهی اوقات ابتدا میله طراحی می شود و سپس قطر سوراخ مطابق با آن تغییر می کند. این مطلب ما را به سمت تعریف سیستم دیگر برای انطباقات موسوم به سیستم میله مبنا رهنمون می سازد.

سیستم انطباق

سیستم میله مبنا: سیستم انطباقی که در آن لقی و یا تداخل لازم، به وسیله ترکیب حاصل از کلاسه‌های مختلف تیرانس سوراخها با یک کلاس تیرانس ثابت میله ایجاد می‌شود.

سیستم میله مبنا

سیستم انطباق

سیستم میله مبنا:

سیستم میله مبنا، قطر میله در حالت مبنا ثابت می ماند و با تغییر موقعیت تیرانس سوراخ نسبت به خط صفر حالات مختلفی از انطباق بدست می آید. در سیستم میله مبنا، موقعیت h برای میله در نظر گرفته می شود.

سیستم انطباق

Nominal Dimension		Tolerance Zone in mm (External Measurements)								
over	to	m6	h6	h8	h10	h11	h13	h14	h15	h16
0	1	+0.002 +0.008	0 -0.006	0 -0.014	0 -0.040	0 -0.060	0 -0.14			
1	3	+0.002 +0.008	0 -0.006	0 -0.014	0 -0.040	0 -0.060	0 -0.14	0 -0.25	0 -0.40	0 -0.60
3	6	+0.004 +0.012	0 -0.008	0 -0.018	0 -0.048	0 -0.075	0 -0.18	0 -0.30	0 -0.48	0 -0.75
6	10	+0.006 +0.015	0 -0.009	0 -0.022	0 -0.058	0 -0.090	0 -0.22	0 -0.36	0 -0.58	0 -0.90
10	18	+0.007 +0.018	0 -0.011	0 -0.027	0 -0.070	0 -0.110	0 -0.27	0 -0.43	0 -0.70	0 -1.10
18	30	+0.008 +0.021	0 -0.030	0 -0.033	0 -0.084	0 -0.130	0 -0.33	0 -0.52	0 -0.84	0 -1.30
30	50						0 -0.39	0 -0.62	0 -1.00	0 -1.60
50	80						0 -0.46	0 -0.74	0 -1.20	0 -1.90
80	120						0 -0.54	0 -0.87	0 -1.40	0 -2.20

سیستم انطباق

با توجه به موقعیت تفرانس‌های میله و سوراخ نسبت به خط صفر حالت‌های مختلفی از انطباق به دست می‌آید:

سیستم انطباق

حالت انطباق آزاد: در این حالت دو قطعه نسبت به هم دارای لقی هستند. در این حالت بزرگترین اندازه میله از کوچکترین اندازه سوراخ کمتر است.

حالت انطباق عبوری: در این حالت دو قطعه با یک نیروی نسبتاً کم نسبت به یکدیگر حرکت می کنند. در این حالت اندازه فعلی میله به اندازه فعلی سوراخ نزدیک است.

حالت انطباق پرسی: در این حالت قطعه داخل شونده با یک نیروی فشاری تقریباً زیاد وارد سوراخ می شود. در این حالت کوچکترین اندازه میله از بزرگترین اندازه سوراخ تقریباً بزرگتر است.

سیستم انطباق

نمایش تفرانسها و انطباقات بر روی نقشه

تمامی ابعاد بر روی نقشه باید با تفرانس آورده شوند. برای این منظور تفرانس مربوطه برای برخی از اندازهها مستقیماً در مقابل عدد اندازه مربوطه آورده می‌شوند و برای بقیه اندازهها، که تفرانسهای آنها بر روی نقشه آورده نشده است، در جدول نقشه و یا توضیحات نقشه ذکر می‌شود.

تلرانس های هندسی

از آنجا که هیچیک از ابعاد جسم را نمی توان بدون انحراف از اندازه اسمی ساخت، از طرف دیگر هرگز نمی توان جسمی را بدون خطاهای هندسی تولید کرد.

به عنوان مثال؛ یک استوانه که در صنعت ساخته می شود هیچگاه به صورت استوانه‌ی تئوری نخواهد بود.

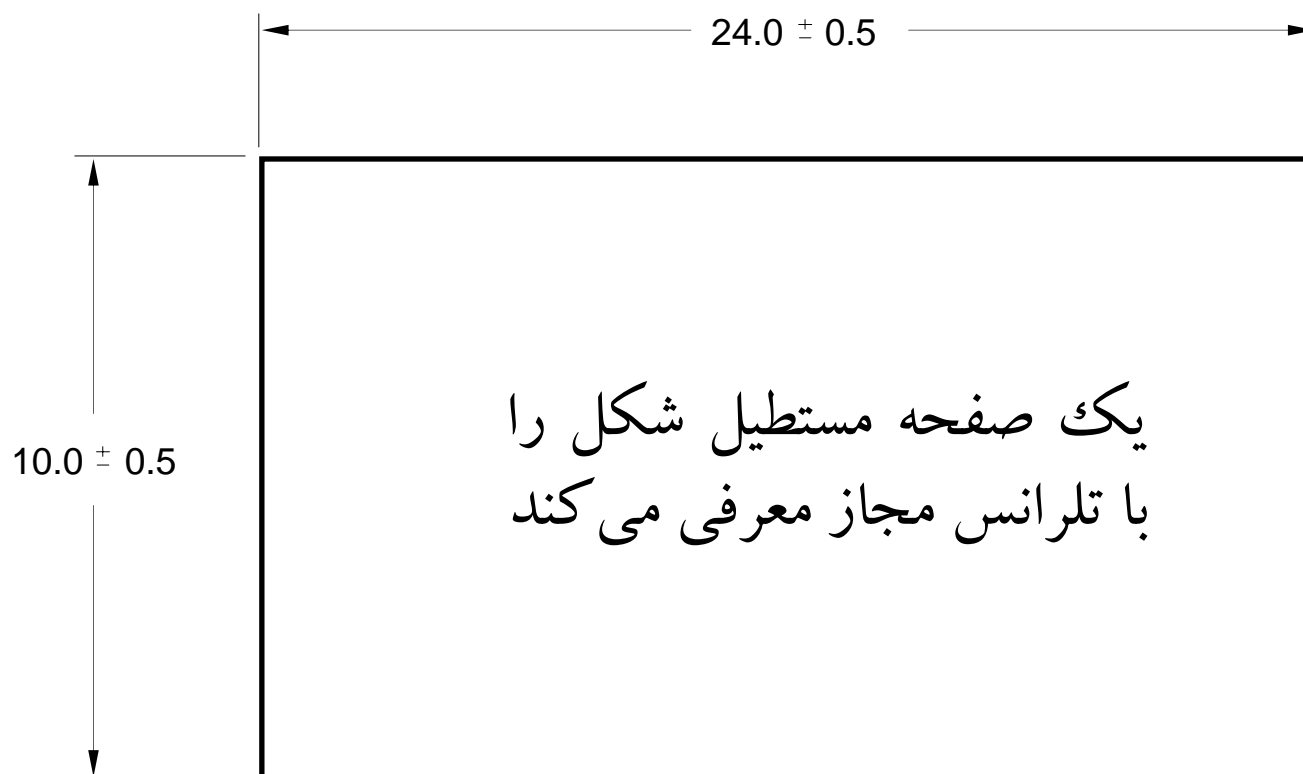
تلرانس های هندسی میزان حد مجاز تغییر شکل جسم از حالت تئوری را معرفی می کند.

به این مثال دقت کنید.

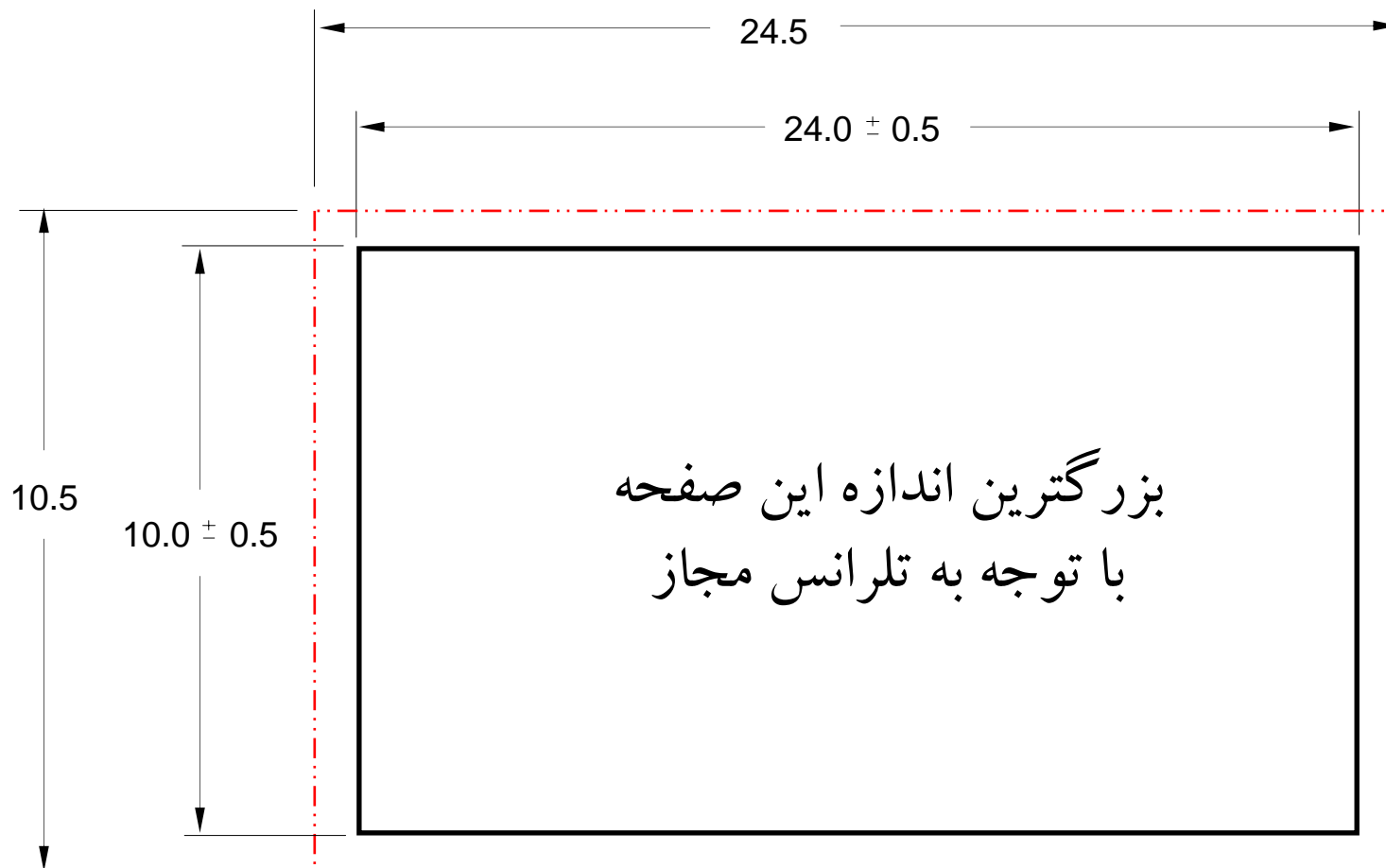
تلرانس های هندسی

مثال ۱

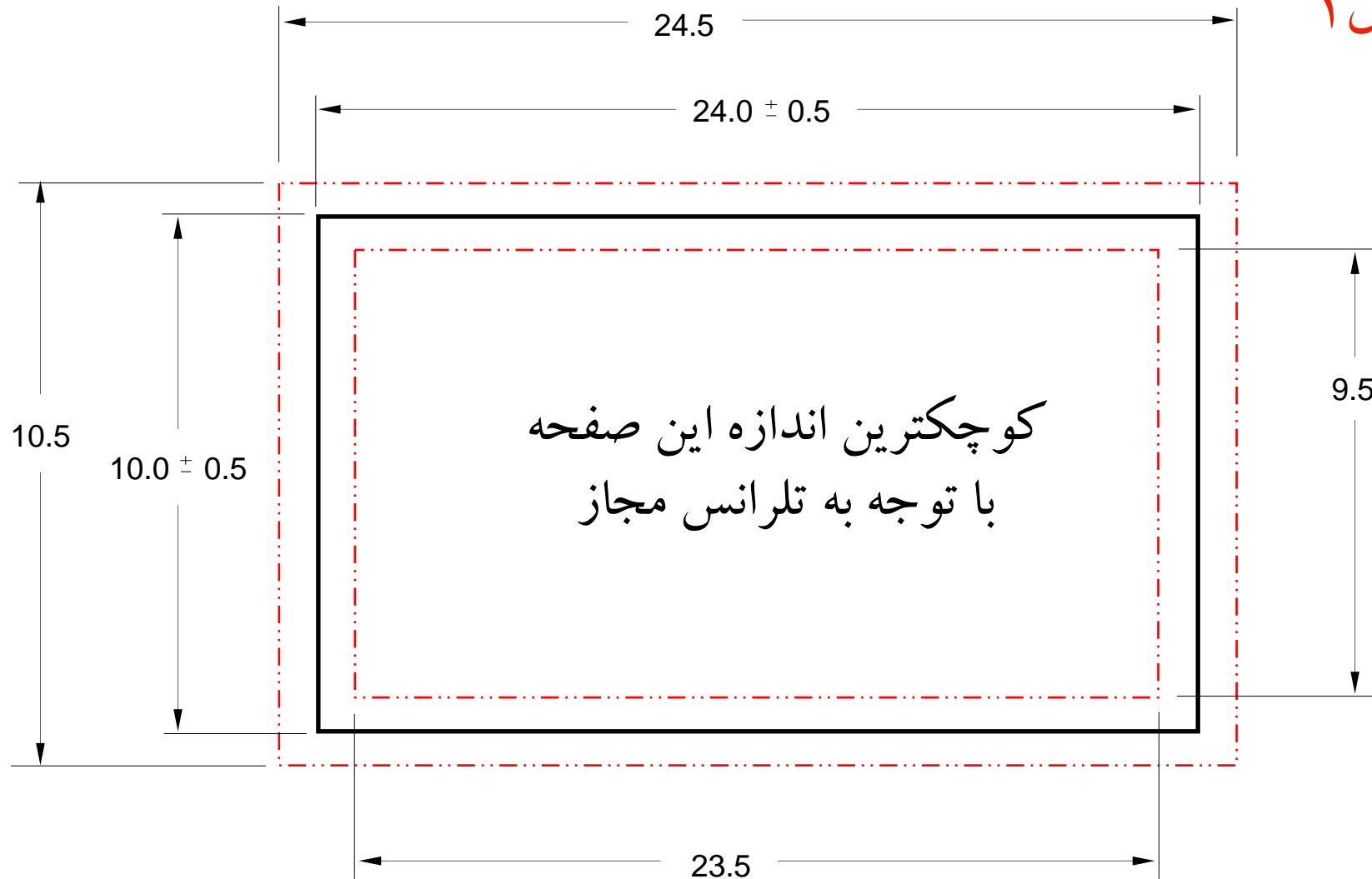
مثال ۱

تلرانس های هندسی

مثال ۱

تفرانس‌های هندسی

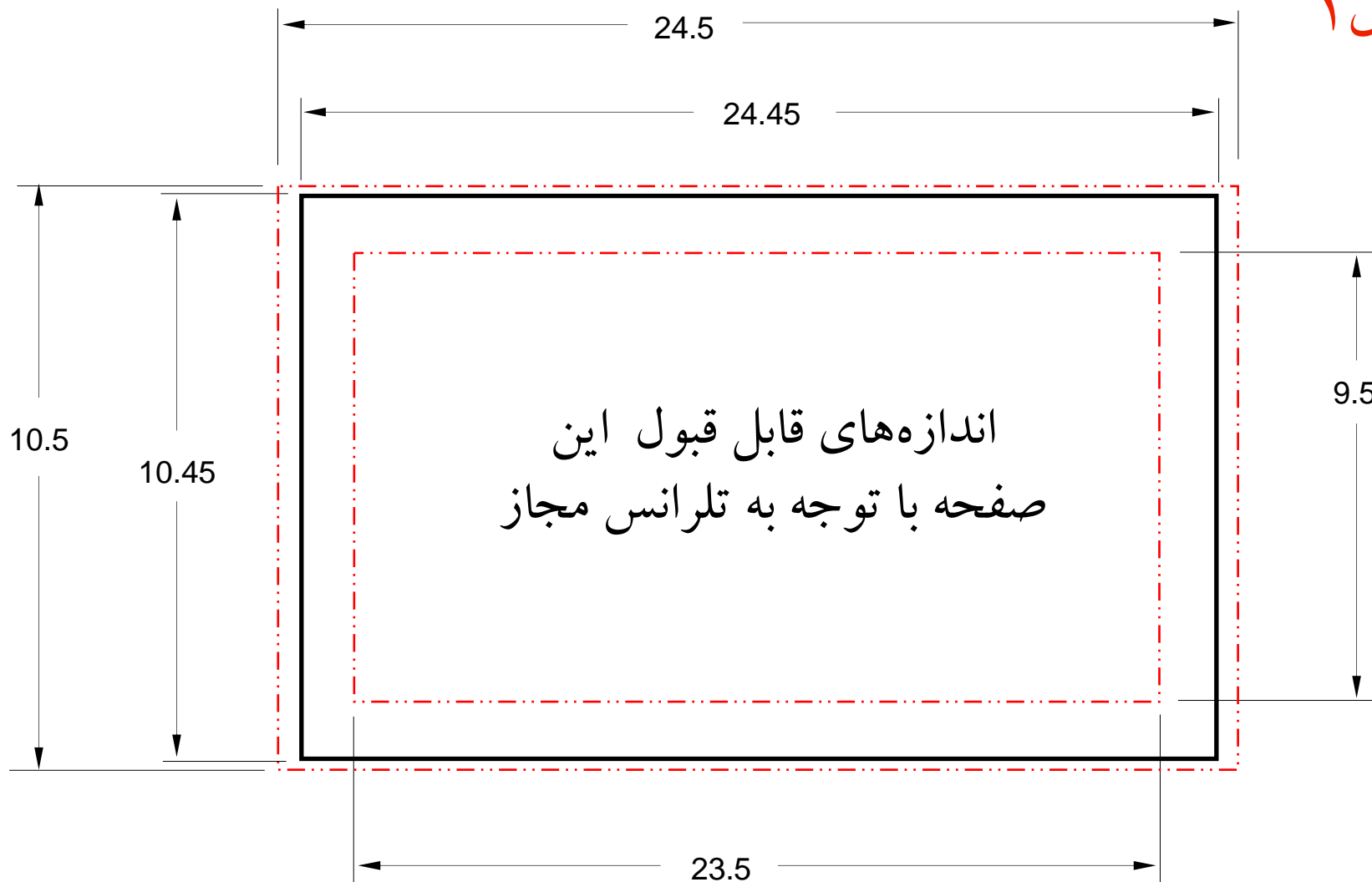
مثال ۱

تفرانس‌های هندسی

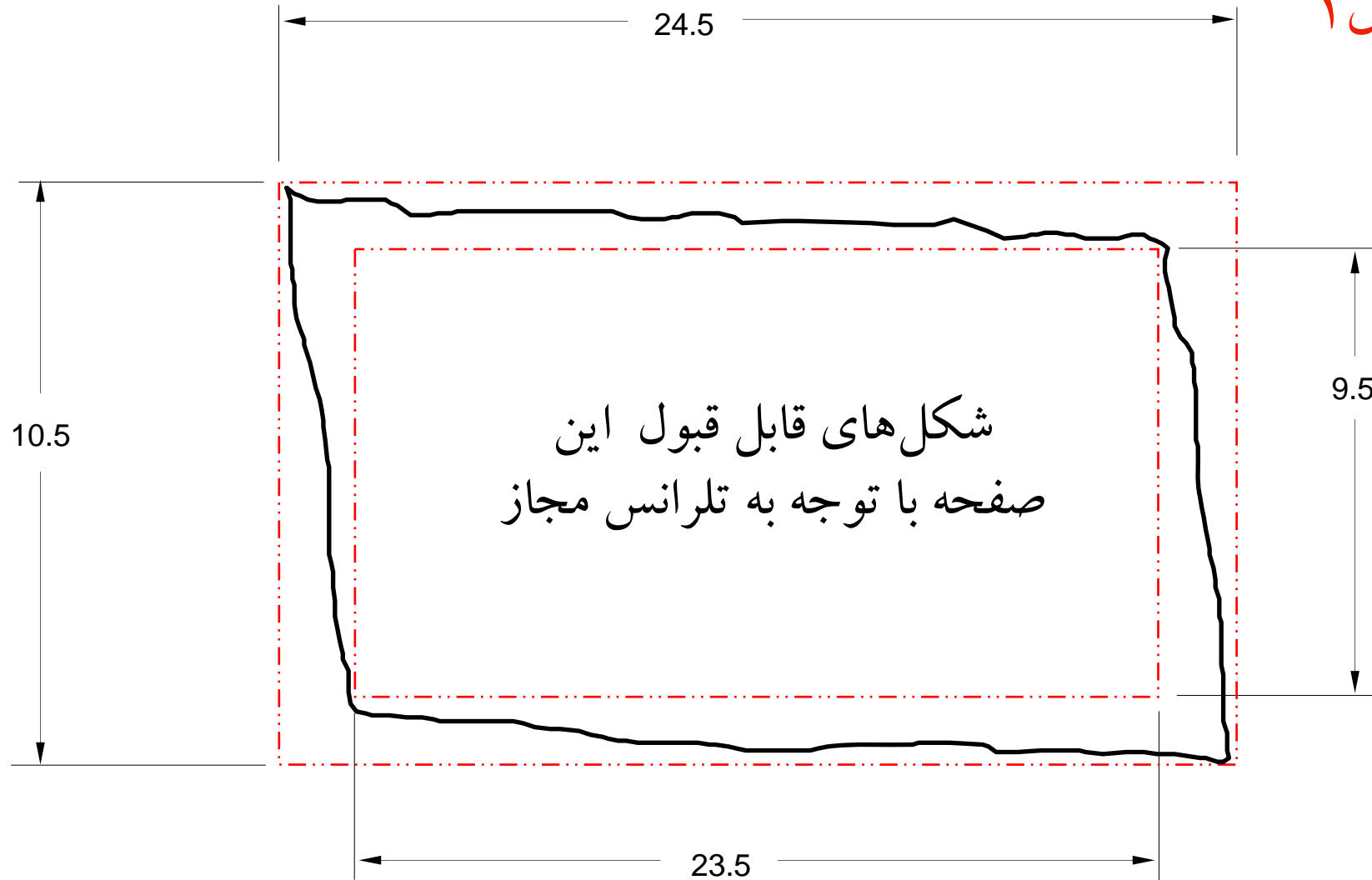
مثال ۱

تلرانس های هندسی

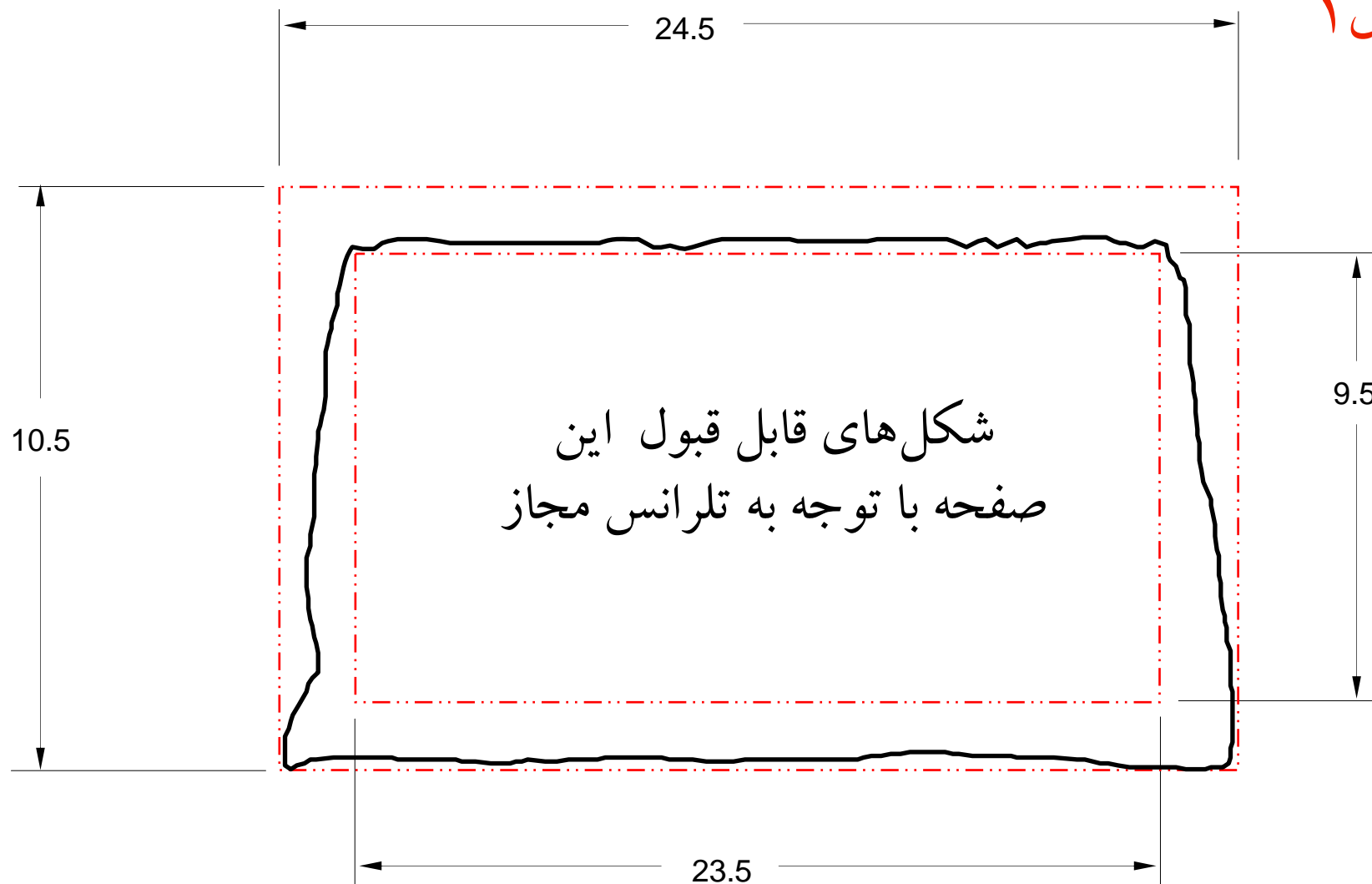
مثال ۱

تفرانس های هندسی

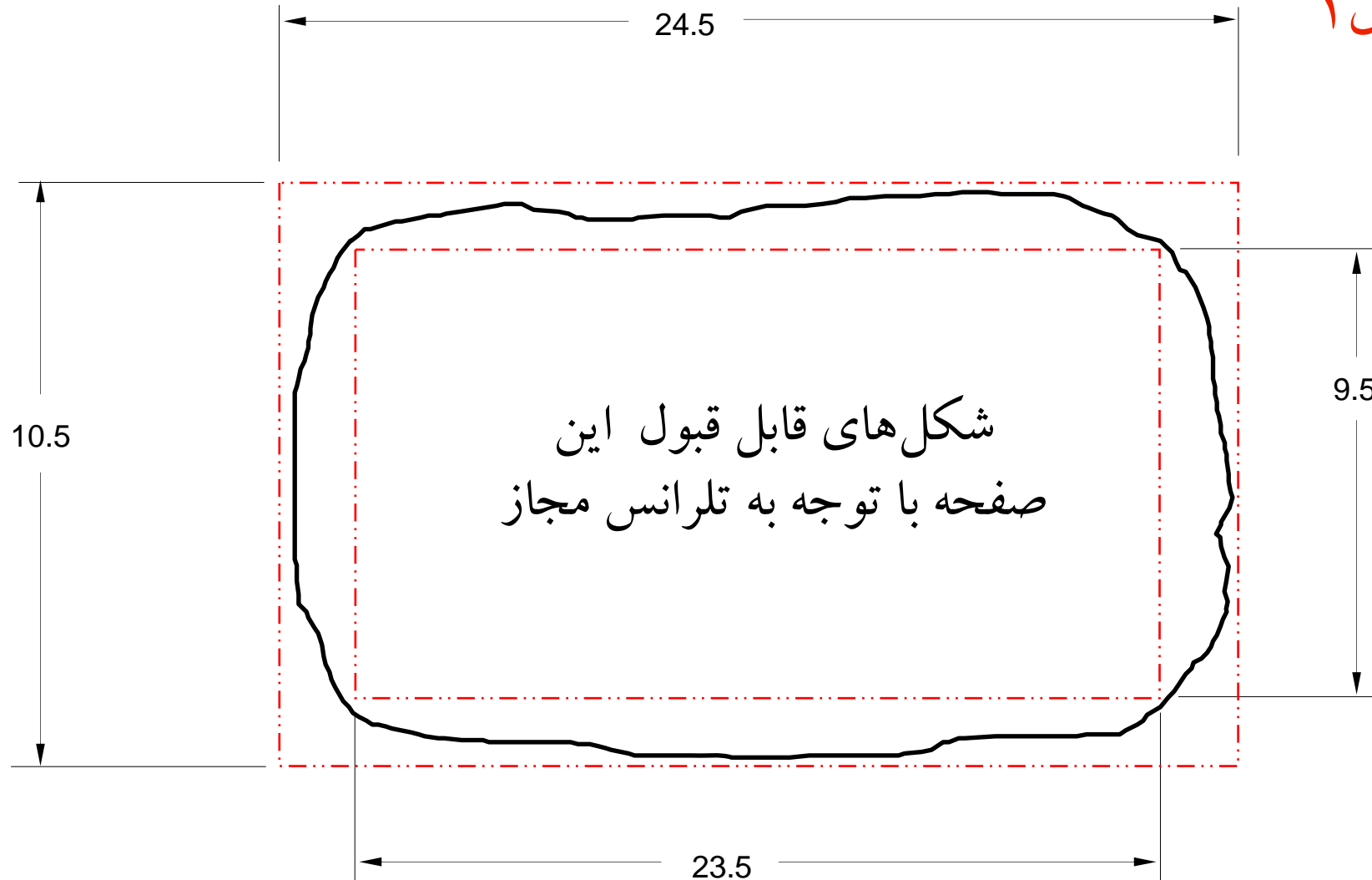
مثال ۱

تفرانس های هندسی

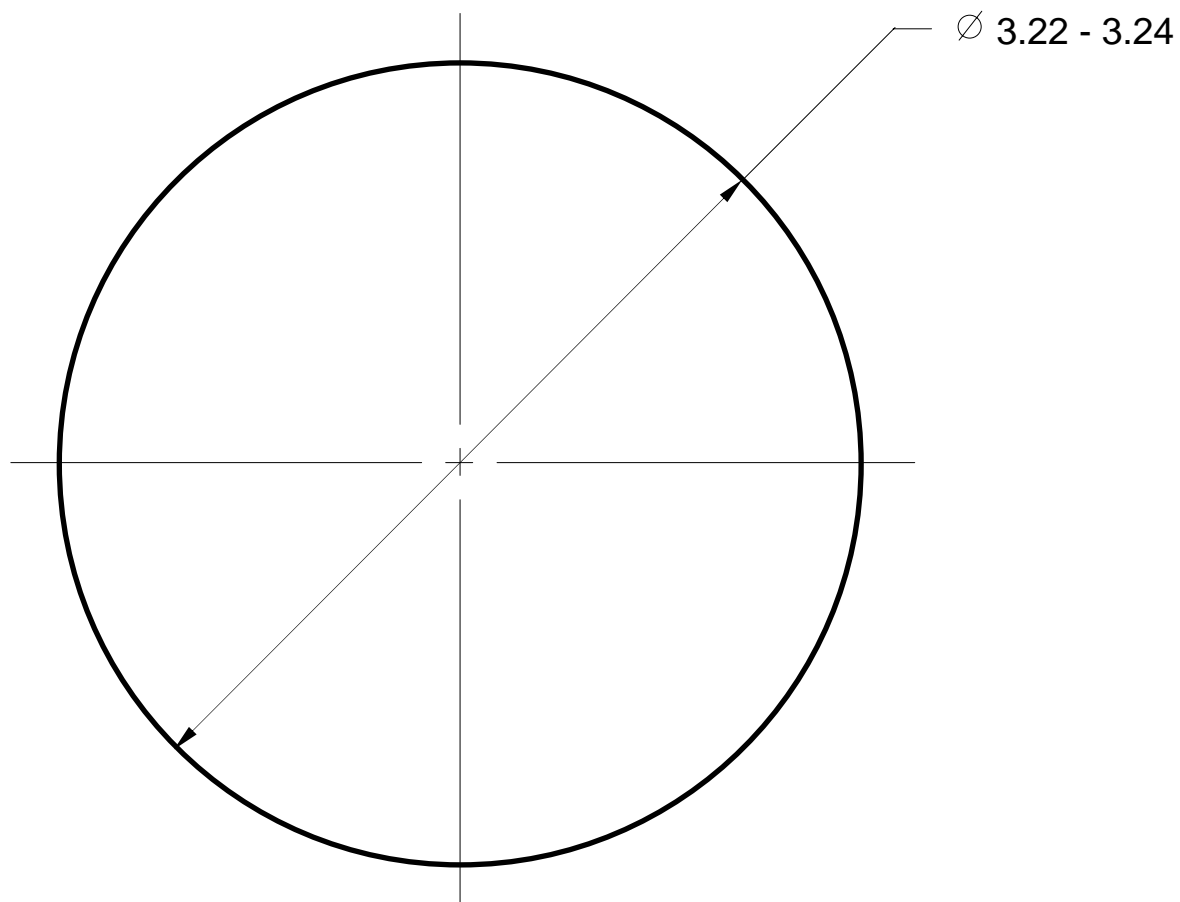
مثال ۱

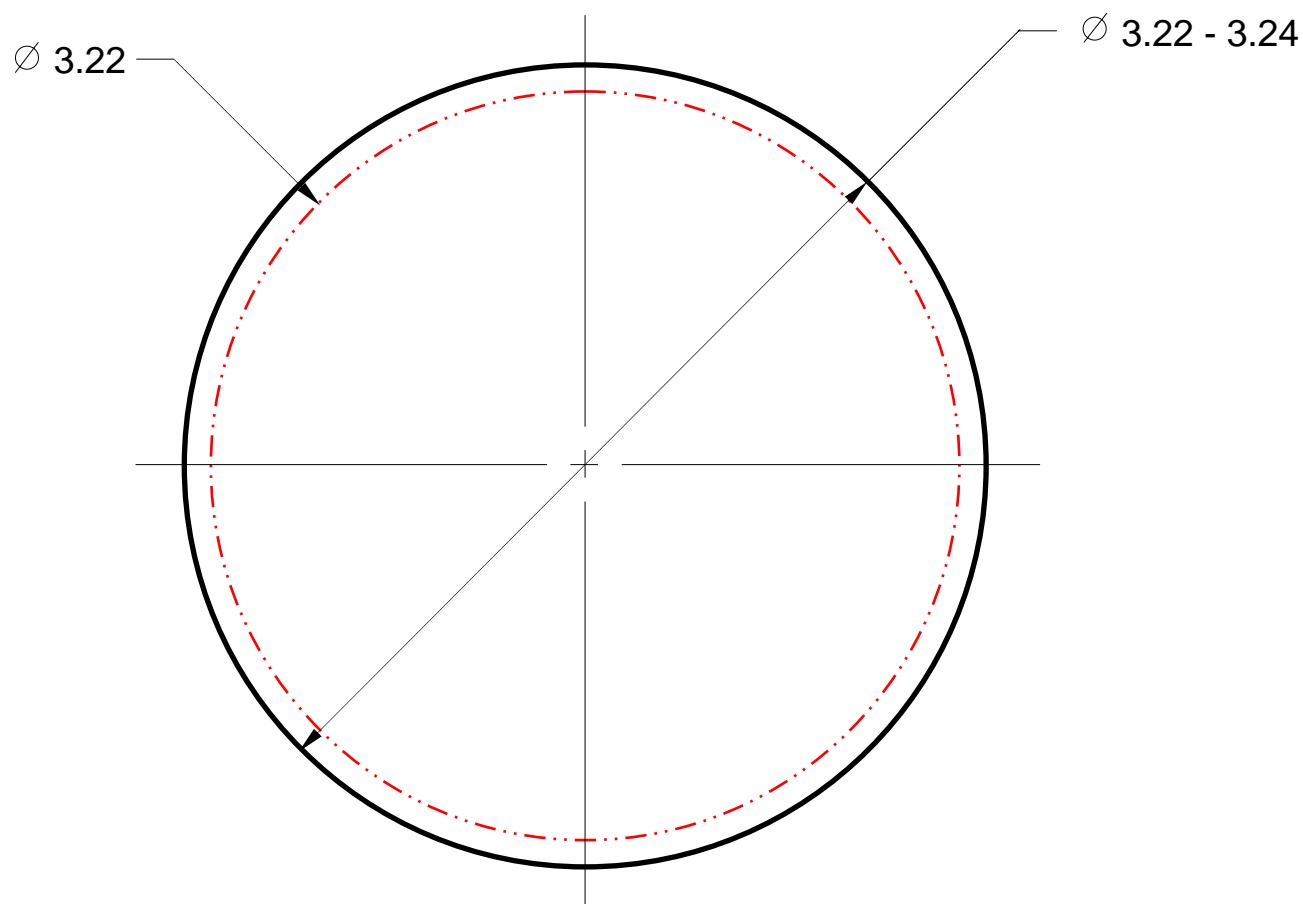
تفرانس های هندسی

مثال ۲

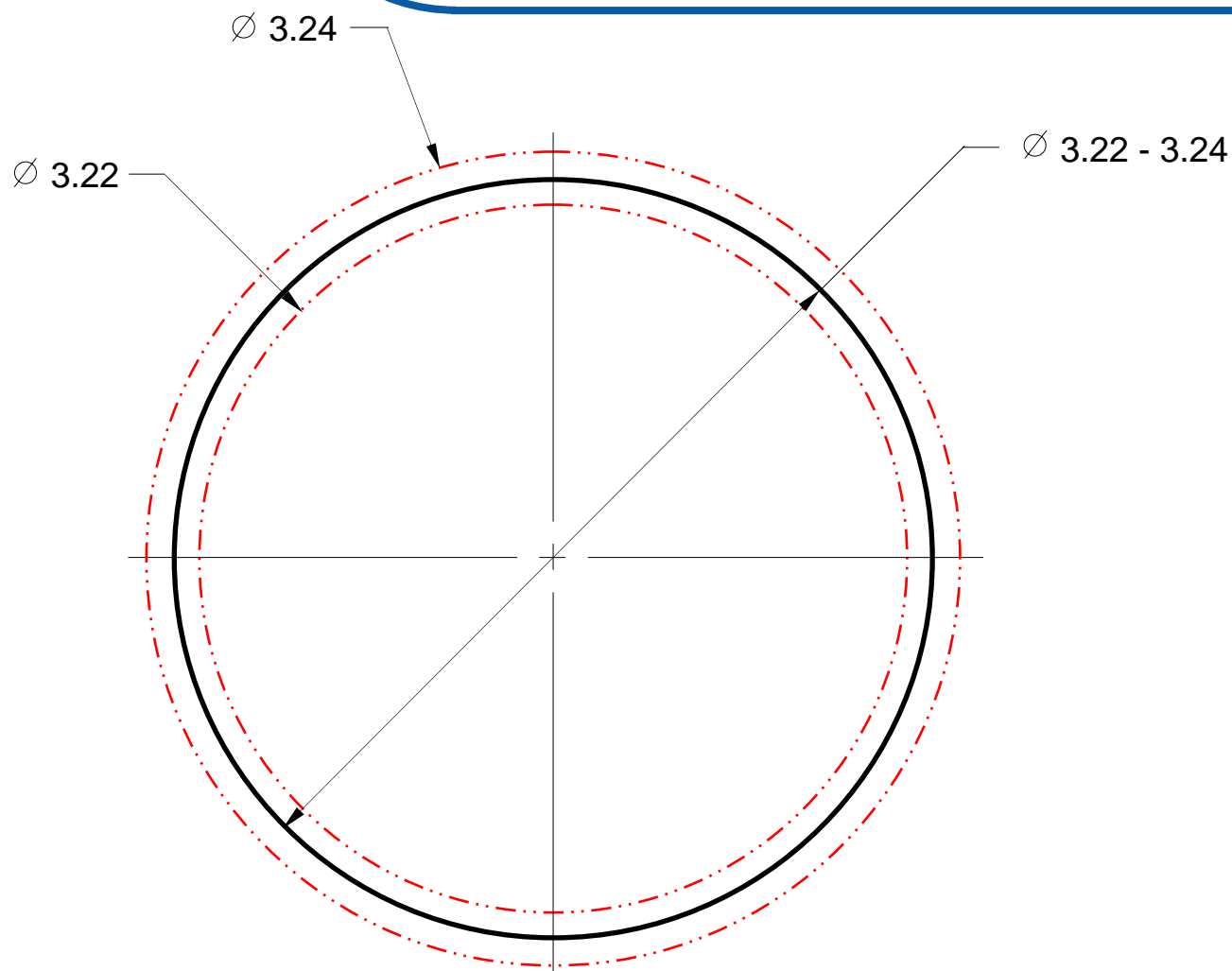
مثال ۲

کوچکترین اندازه این صفحه با توجه به تفرانس مجاز

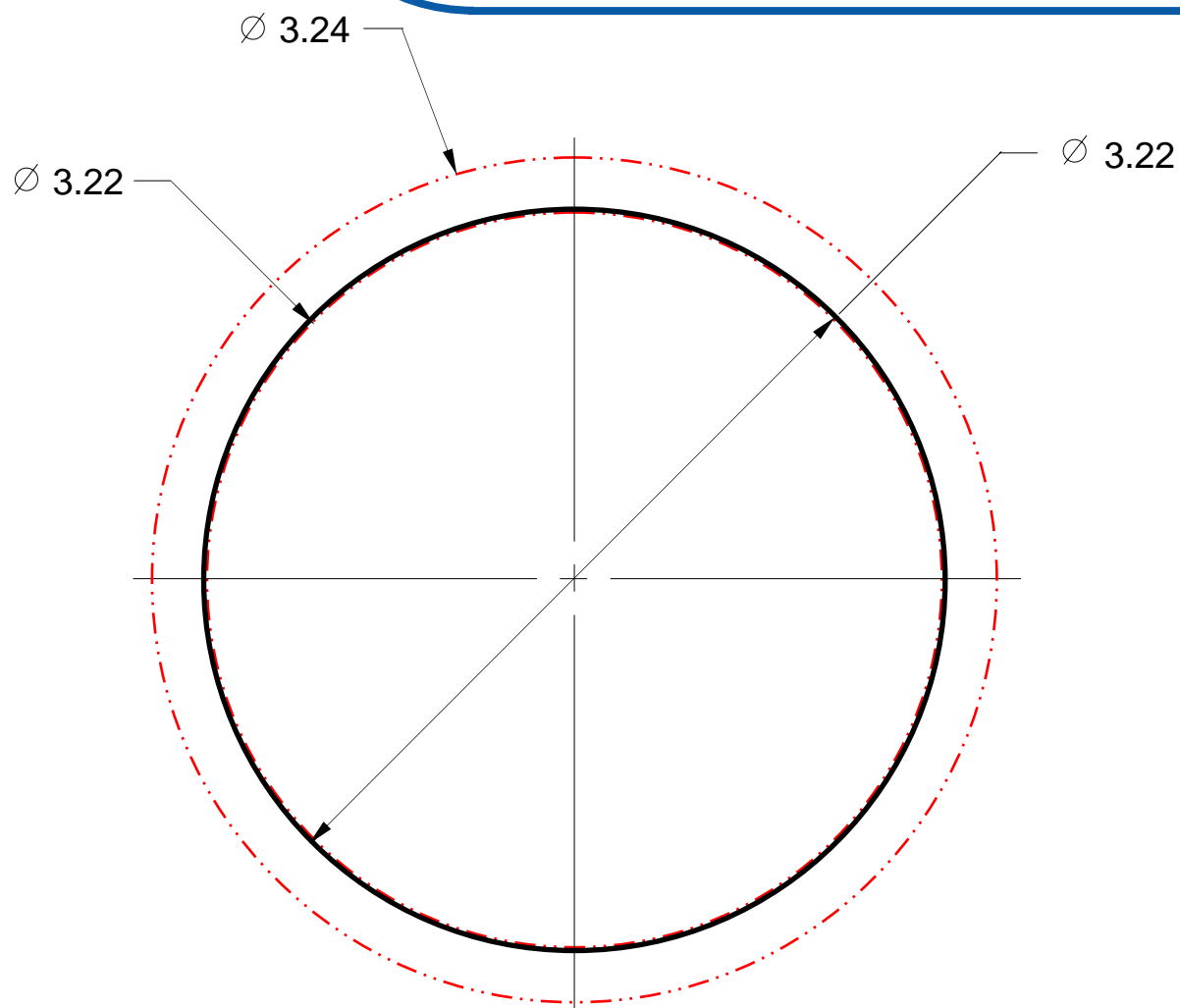
مثال ۲

بزرگترین اندازه این صفحه با توجه به تلرانس مجاز

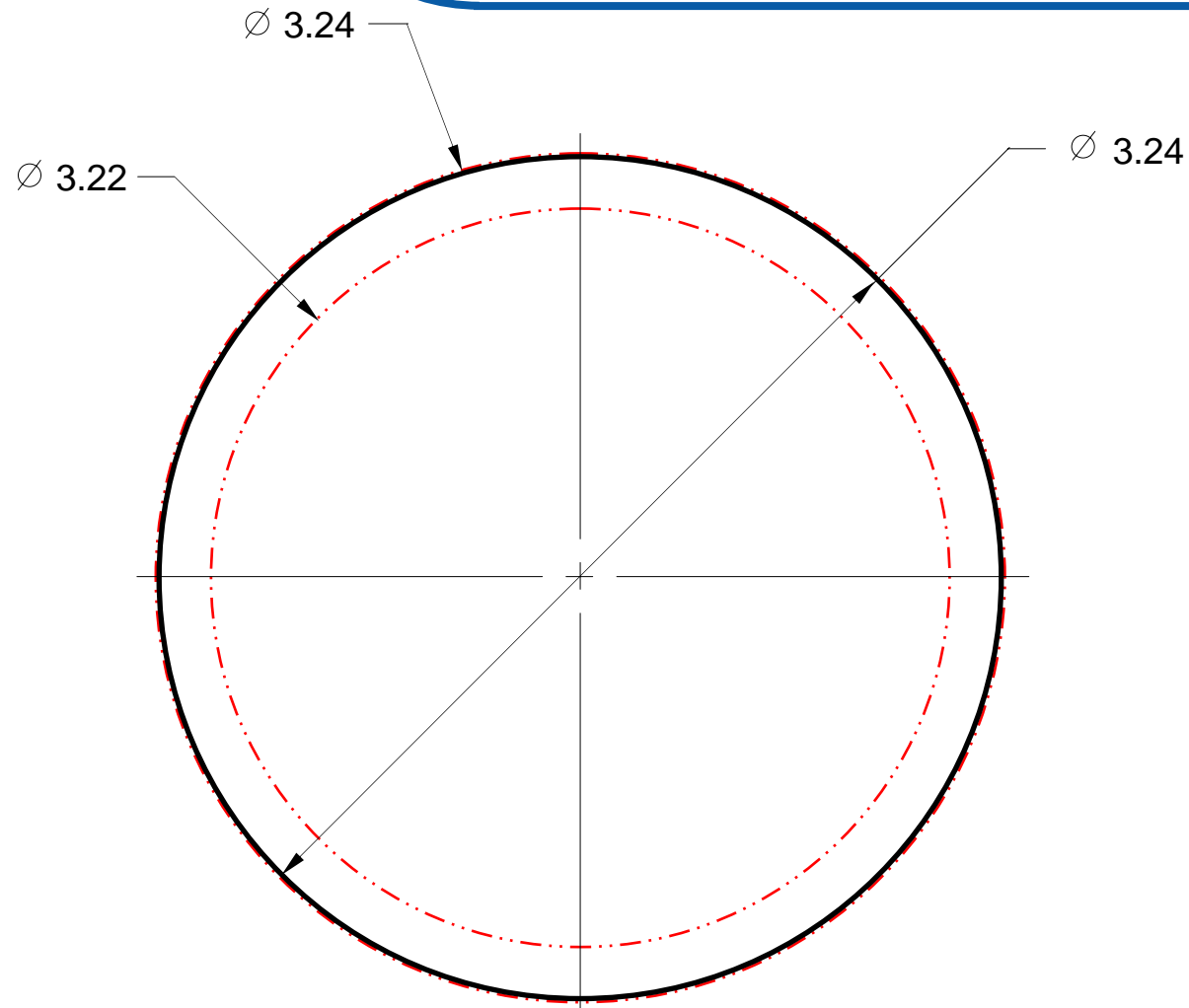
مثال ۲

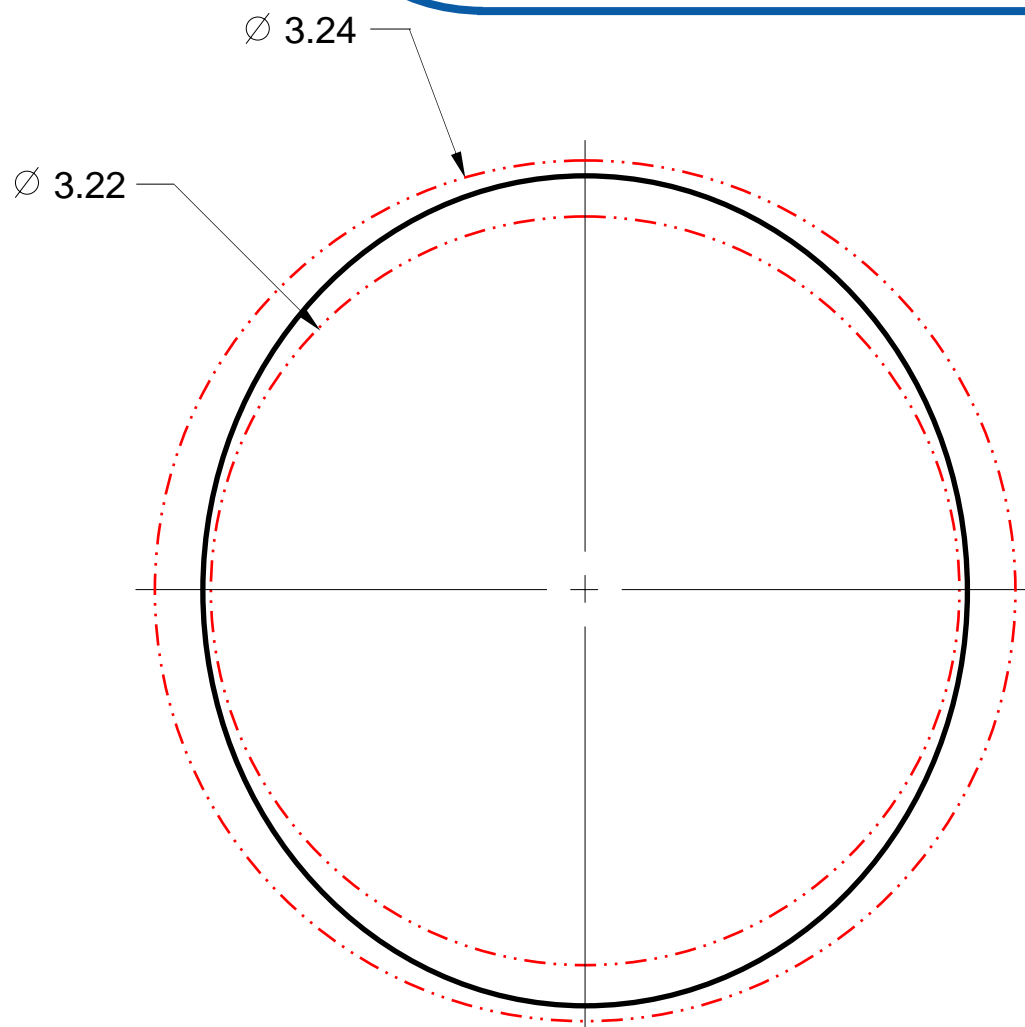
اندازه‌های قابل قبول این صفحه با توجه به تولرانس مجاز

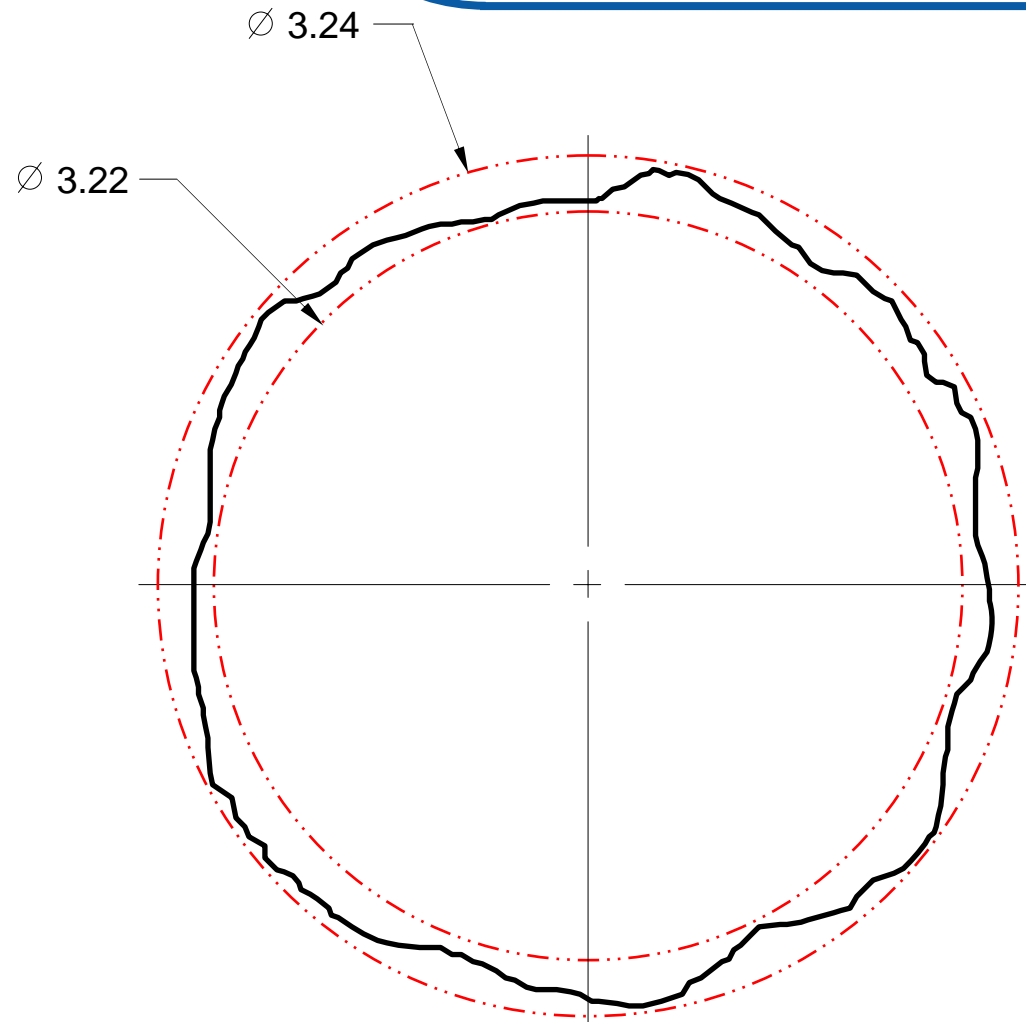
مثال ۲

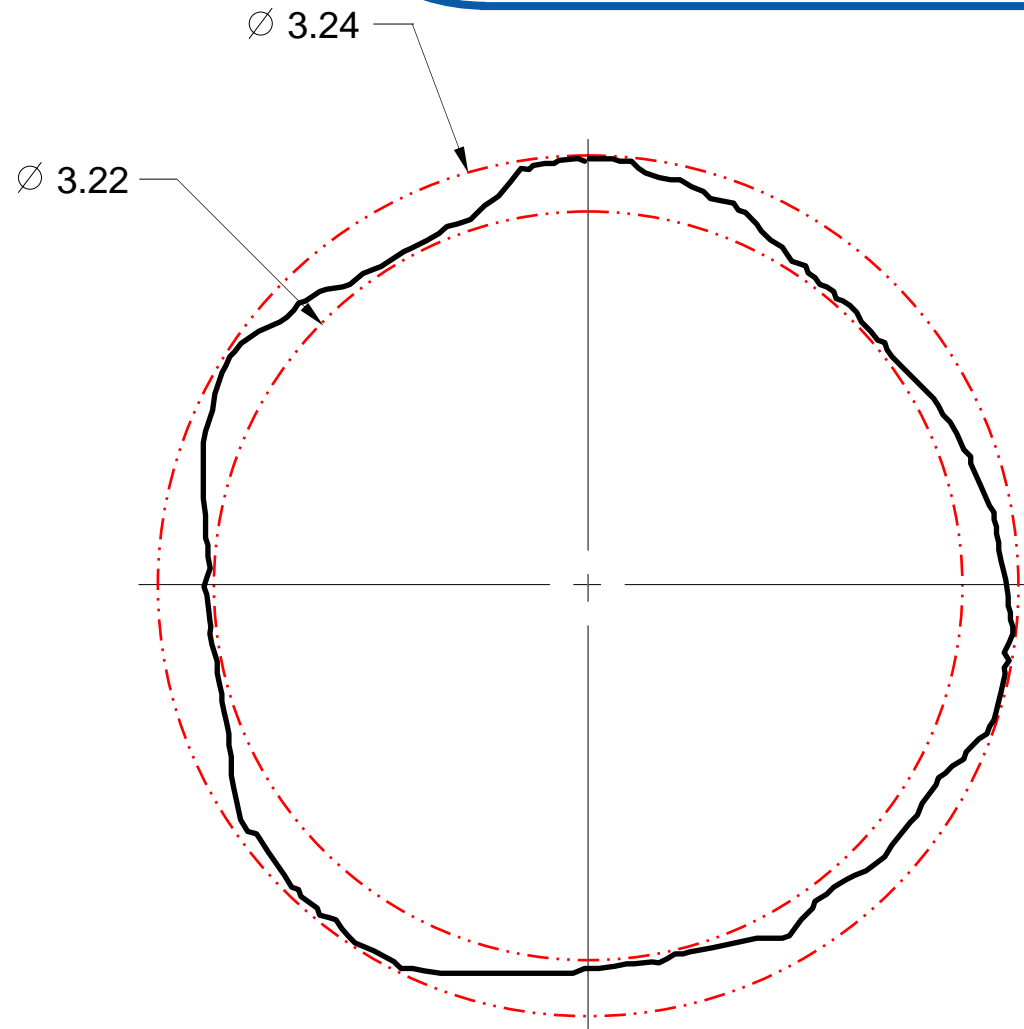
اندازه‌های قابل قبول این صفحه با توجه به تولرانس مجاز

شکل های قابل قبول این صفحه با توجه به تلرانس مجاز

شکل های قابل قبول این صفحه با توجه به تلرانس مجاز

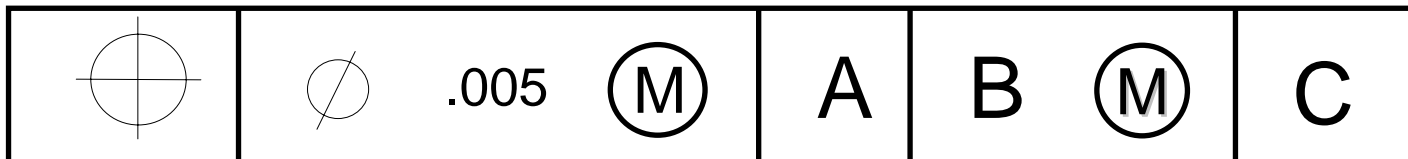
شکل های قابل قبول این صفحه با توجه به تلرانس مجاز

تفرانس های هندسی

تفرانس گذاری هندسی زبان دقیقی است که فرم، جهت و موقعیت اجزای قطعه را در محدوده تفرانس گذاری توصیف می کند.

برای بیان تفرانس های هندسی از کادری مطابق شکل زیر استفاده می شود. در این کادر اعداد، حروف و اشکال مختلفی برای بیان میزان تفرانس های هندسی آورده می شود. همچنین برای آنکه تفرانس ها را نسبت به سطحی خاص بیان شود، باید یک سطح به عنوان سطح مبنا در نقشه معرفی شود.

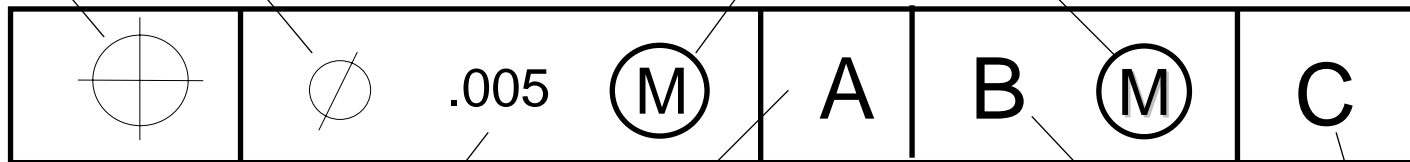

تفرانس های هندسی

نماد تفرانس هندسی

توصیف محدوده (در اینجا دایره)

اصلاح کننده جزء - شکل

مبنای اولیه

مبنای ثانویه

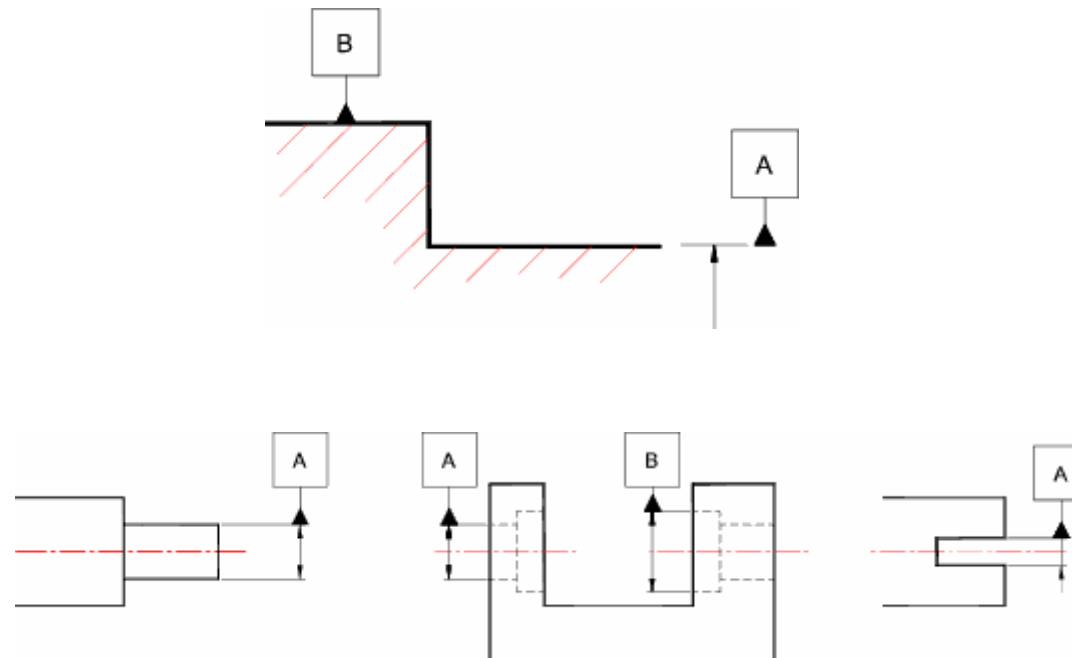
اندازه تفرانس

مبنای ثالث

تلرانس های هندسی

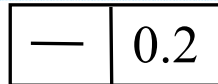
برای معرفی سطح مبنا؛ حرف بزرگی در داخل یک کادر که به وسیله خط نازکی به یک مثلث مبنای توپر و یا توخالی وصل می شود در محل مورد نظر رسم می شود.

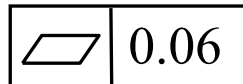

نمادهای تفرانس هندسی

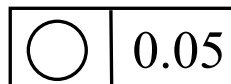
تفرانس راستی: این تفرانس برای یک خط تعريف می شود و نشان می دهد که خط مورد نظر بین دو خط موازی با فاصله t قرار گرفته است.

تفرانس تختی: این تفرانس برای یک صفحه تعريف می شود و نشان می دهد که سطح مورد نظر بین دو سطح موازی با فاصله t قرار گرفته است.

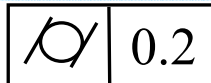
تفرانس گردی: این تفرانس نشان می دهد که دایره مورد نظر بین دو دایره که فاصله شعاعی آن برابر t است قرار دارد.

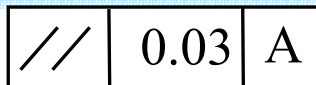

نمادهای تolerانس هندسی

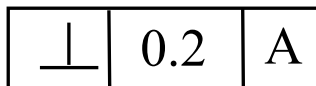
تولرانس استوانه‌ای: این تولرانس نشان می‌دهد که سطح خارجی استوانه، بین دو سطح استوانه‌ای با شعاع t قرار دارد.

تولرانس توازی: این تولرانس نشان می‌دهد که سطح تولرانس باید بین دو سطح که با سطح مرجع موازی هستند و فاصله آنها از یکدیگر برابر t است قرار گیرد.

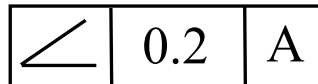
تولرانس تعامد: تولرانس تعامد عمود بودن یک سطح نسبت به سطح مرجع را نشان می‌دهد.

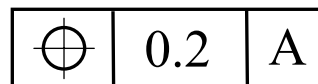

نمادهای تolerانس هندسی

تولرانس زاویه دار بودن: در این تولرانس ضلع بزرگتر زاویه به عنوان سطح مرجع انتخاب می شود و وضعیت ضلع کوچکتر زاویه بررسی می شود. در این حالت ضلع کوچکتر باید بین دو سطح شیبدار موازی با فاصله t از یکدیگر قرار گیرند.

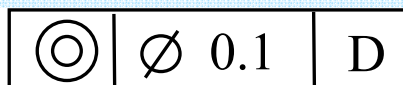
تولرانس وضعیت: در این تولرانس، میزان انحراف یک موقعیت مشخص را نسبت به وضعیت تئوری آن بیان می کند. به عنوان مثال میزان انحراف موقعیت مرکز یک سوراخ توسط تولرانس موقعیت بیان می شود.

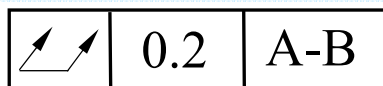

نمادهای تفرانس هندسی

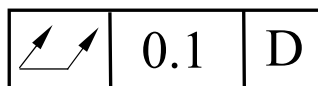
تفرانس هم محوری: محوری که این تفرانس برای آن بیان شده است، باید در داخل استوانه‌ای هم مرکز نسبت به محور مرجع و به قطر t قرار گیرد.

تفرانس لنگی شعاعی: این تفرانس برای مقطعی از یک محور تعریف می‌شود و بیانگر آن است که میزان لنگی در آن مقطع به اندازه t است.

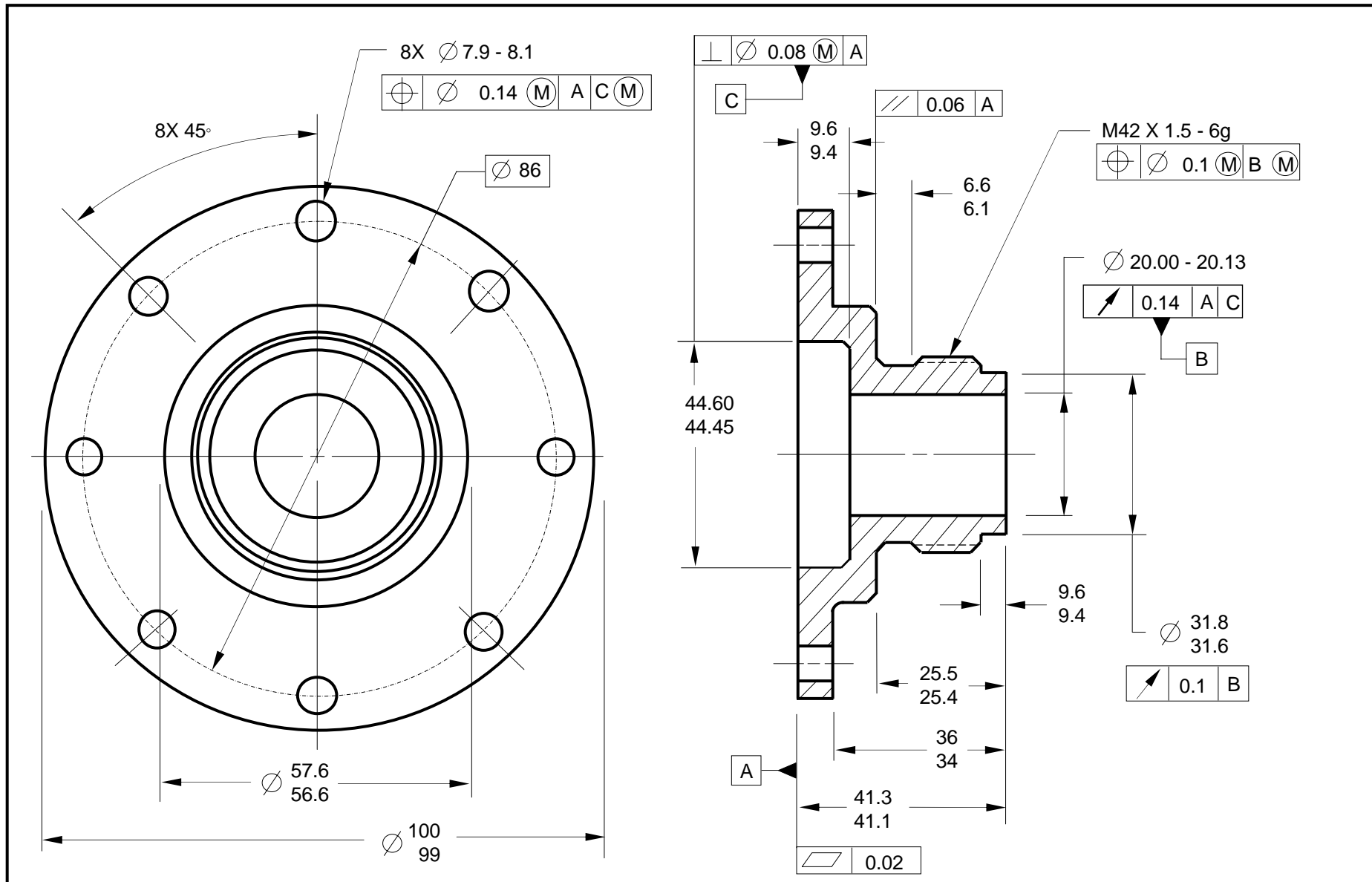

تفرانس لنگی محوری: این تفرانس بیانگر آن است که تمام نقاط سطح خارجی محور باید بین دو استوانه هم محور به فاصله شعاعی t قرار گیرند.

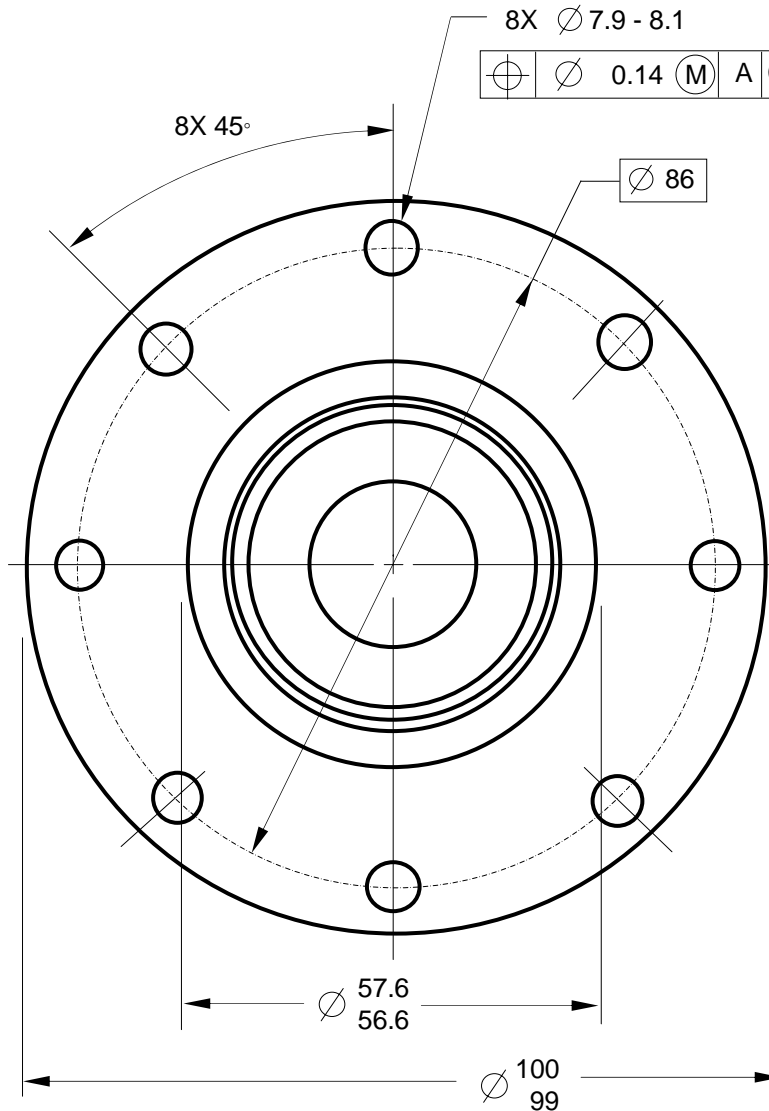

نمادهای ترانس هندسی

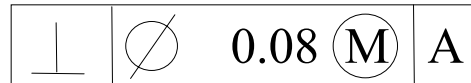
تلرانس های هندسی

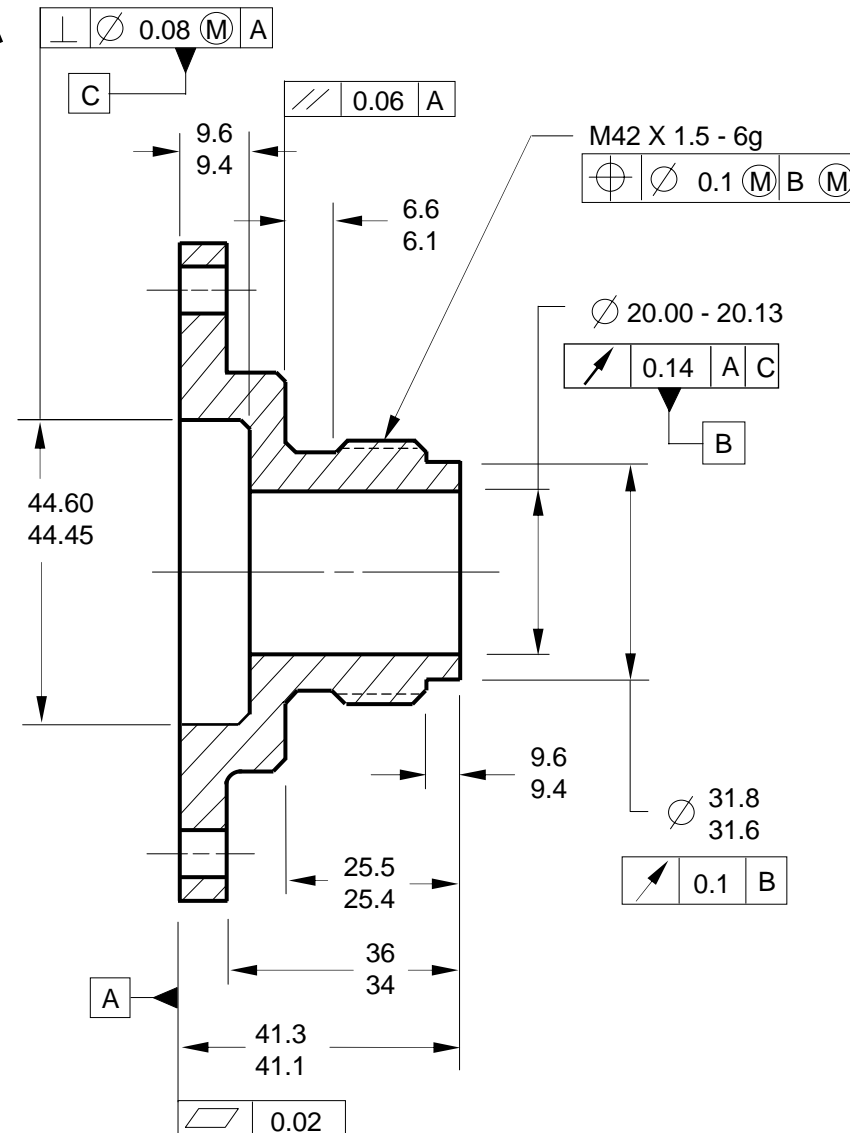
این سوراخها در موقعیت 0.14 محدود در قطر در شرایط (M) در کوچکترین اندازه سوراخ) نسبت به سطوح A و C هستند.

تفرانس های هندسی

تفرانس عمود بودن را بیان می کند و باید سطح عمود، بین دو سطح موازی که فاصله آنها از یکدیگر 0.05 است قرار گیرد. سطح مرجع توسط حرف بزرگ A مشخص شده است.

نمادهای تolerانس هندسی

